

Roerig politiek 2006 in de krantenkolommen

Rapport Continu Nieuwsmonitor 2006

Overzicht Continu Nieuwsmonitor 2006

*. *Inhoud*

1. INLEIDING; DE CONTINU NIEUWSMONITOR	1
2. POLITIEKE ARTIKELEN; NEDERLANDS POLITIEK NIEUWS VERSUS OVERIG NIEUWS	3
2.1 POLITIEK NIEUWS, OVERIG NIEUWS EN ILLUSTRATIES	5
2.2 BINNENLANDSE POLITIEK EN OVERIG NIEUWS: WAAR GAAT HET OVER?	6
2.3 BINNENLANDSE POLITIEK EN OVERIG NIEUWS OP DE VOORPAGINA: WAAR GAAT HET OVER?	9
3. AANDACHT VOOR POLITIEKE ACTOREN; PARTIJEN EN POLITICI IN HET NIEUWS IN TURBULENT 2006	14
3.1 OVERZICHT POLITIEKE GEBEURTENISSEN IN 2006	14
3.2 KABINET, REGERINGSPARTIJEN EN OPPOSITIEPARTIJEN IN HET NIEUWS	15
3.2.1 <i>VERSCHILLEN IN AANDACHTSVERDELING TUSSEN KRANTEN</i>	17
3.3 POLITIEKE PARTIJEN IN HET NIEUWS	19
3.3.1 <i>POLITIEKE PARTIJEN MET BEWINDSLIEDEN</i>	21
3.3.2 <i>VERSCHILLEN IN AANDACHTSVERDELING TUSSEN KRANTEN</i>	22
3.4 FRACTIEVOORZITTERS IN HET NIEUWS	25
4. TYPE POLITIEK NIEUWS; POLITIEKE ACTOREN EN DE CONTEXT VAN HET NIEUWS	29
4.1 POLITIEKE ACTOREN EN DE CONTEXT VAN HET NIEUWS: ISSUENIEUWS NADER BESCHOUWD	31
4.2 POLITIEKE ACTOREN EN DE CONTEXT VAN HET NIEUWS: STEUN EN KRITIEK NADER BESCHOUWD	33
4.3 POLITIEKE ACTOREN EN DE CONTEXT VAN HET NIEUWS: NIEUWS OVER SUCCES EN FALEN NADER BESCHOUWD	37
4.4 POLITIEKE ACTOREN EN DE CONTEXT VAN HET NIEUWS: EVALUATIEVE UITSPRAKEN NADER BESCHOUWD	39
5. POLITICI EN PARTIJEN ALS ACTOR, BRON EN SUBJECT; POLITIEKE ACTOREN EN DE CONTEXT VAN HET NIEUWS	42
*. ROERIG POLITIEK 2006 IN DE KRANTEN; SAMENVATTING	48
BIJLAGE 1 STEEKPROEF	63

De Continu Nieuwsmonitor

1. Inleiding

In de Continu Nieuwsmonitor leggen we een aantal algemene kenmerken van de berichtgeving in de landelijke dagbladen vast, te weten:

- het onderwerp van de berichtgeving (politiek, economie, cultuur, sport, gezondheidszorg enzovoort);
- de vorm of het genre van de berichtgeving (verslaggeving, achtergrond, commentaar, brieven van lezers);
- de gebruikte bronnen (persbureau(s), eigen redactie, expert enz.);
- voor zover het Nederlands politiek nieuws betreft, de gebruikte secundaire bronnen (wie komt hoe aan het woord in de berichtgeving, in combinatie met wie en met welk thema).

In deze tussenrapportage over het nieuws in 2006 geven we eerst een korte, algemene schets van het aantal en de omvang van de artikelen, alsmede van de verhouding *politiek nieuws* versus *overig nieuws* in de onderzochte dagbladen. In het onderzoek naar politiek en politici in het nieuws in 2005¹ hebben we de landelijke dagbladen *De Telegraaf*, *Algemeen Dagblad*, *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad* en *Trouw* meegenomen. Voor 2006 hebben we daaraan toegevoegd *NRC Next* en twee gratis dagbladen: *Metro* en *Spits*. Door technische problemen ontbreken regionale dagbladen.

Per kwartaal hebben we een steekproef getrokken van een zogenaamde ‘samengestelde week’. Dat wil zeggen dat de steekproef uit ieder kwartaal een editie van een maandag, een dinsdag, een woensdag, een donderdag, een vrijdag en een zaterdag bevat². De steekproef is voor iedere krant gelijk, zodat de redacties in principe een keuze hebben gemaakt uit hetzelfde nieuwsaanbod en de selecties met elkaar vergeleken kunnen worden. Een tiental codeurs³ heeft het codeerwerk gedaan aan de hand van een uitgebreide codeerinstructie⁴.

Tabel 1 Aantal en gemiddelde lengte van artikelen in 2006 uitgesplitst naar dagbladbevat een overzicht van het aantal artikelen en het gemiddeld aantal woorden per artikel in de verschillende dagbladen. *Algemeen Dagblad* bevat de meeste artikelen ($N=4774$, per krant 199), *NRC Next* de minste ($N=1765$, per krant 74). De gratis kranten *Spits* en *Metro* ontlopen elkaar weinig. Houden we rekening met de lengte van de artikelen, dan verandert de volgorde: *NRC Handelsblad* bevat de meeste (redactionele) woorden, gevolgd door *de Volkskrant*, *De Telegraaf* en *Trouw*. *NRC Next*, *Metro* en *Spits* blijven daar ver bij achter. Gezamenlijk bevatten ze iets meer redactionele woorden dan *De Telegraaf* en duidelijk minder dan *de Volkskrant* of *NRC Handelsblad*.

¹ Scholten, O., & Ruigrok, N. (2006). Politiek en politici in het nieuws in vijf landelijke dagbladen [Elektronische versie], van www.nieuwsmonitor.net/continuu/politiek_2005.pdf

² Zie voor de steekproeftrekking bijlage 1

³ Joep Schaper, Hester Paanakker, Martijn Krijt, Reineke Verheul, Louise Hartman, Ester Meerman, Sterre Minkes, Nadia Ismaili, Kim Janssen, Maud van Bavel.

⁴ Zie www.nieuwsmonitor.net

Tabel 1 Aantal en gemiddelde lengte van artikelen in 2006 uitgesplitst naar dagblad

Dagbladen*	Aantal artikelen		Aantal woorden	
	<i>N</i>	<i>In % van totaal</i>	<i>N</i>	<i>In % van totaal</i>
NRC Handelsblad	4119	15.8	1.417.000	21.5
de Volkskrant	3605	13.8	1.208.000	18,3
De Telegraaf	3837	14.7	1.040.000	15.8
Algemeen Dagblad	4774	18.3	912.000	13.8
Trouw	3178	12.2	909.000	13.8
NRC Next	1765	6.8	452.000	6.8
Spits	2343	9.0	389.000	5.9
Metro	2480	9.5	276.000	4.2
Totaal	26101	100.0	6.603.000	100.0

* In volgorde van grootte gemeten in aantal woorden

Nederlands politiek nieuws versus overig nieuws

2. Politieke artikelen

In de berichtgeving hebben we onderscheid gemaakt tussen Nederlands politiek nieuws en overig nieuws.⁵ Het berekenen van de aandacht voor zowel politiek als overig nieuws kan op verschillende manieren. Als indicator voor de (relatieve) aandacht kunnen we gebruik maken van het aantal artikelen dat in de categorieën ‘politiek nieuws’ respectievelijk ‘overig nieuws’ valt. Nadeel is dat korte artikelen op deze manier evenveel gewicht in de schaal leggen als lange artikelen. Om daarvoor te corrigeren, baseren we ons op de omvang van artikelen, uitgedrukt in het aantal woorden. De relatieve aandacht voor politiek nieuws wordt op die manier berekend als *“het aantal woorden in artikelen vallend in de categorie politiek nieuws gedeeld door het totaal aantal woorden in alle artikelen.”*

Een artikel wordt gecodeerd als ‘politiek nieuws’ indien het artikel aan één van de volgende criteria voldoet:

- in het artikel wordt minimaal één politieke actor genoemd;
- in het artikel wordt een institutie, organisatie, ZBO, een groep bestaande uit autoriteiten op enig beleidsterrein respectievelijk worden leden van de uitvoerende, wetgevende of rechtsprekende macht genoemd in de context van een poging om een besluitvormingsproces op landelijk politiek niveau te beïnvloeden, op gang te brengen en/of kritiek op het besluitvormingsproces of de uitvoering van beleid te ventileren;
- in het artikel wordt ‘de politiek’ of het politieke proces expliciet genoemd;
- in het artikel wordt een ‘politiek’ onderwerp minstens één keer genoemd, waarbij tevens gesproken wordt over het besluitvormingsproces en/of aanpassing van het beleid (voor verdere uitwerking verwijzen we naar de Codeerinstructie⁶.)

Het overgrote deel van de artikelen in dagbladen valt niet in de categorie ‘politiek nieuws’: in de acht kranten gezamenlijk gaat iets meer dan tien procent over binnenlandse politiek, tegenover bijna negentig procent over een breed scala andere onderwerpen. Gemeten in het aantal woorden, is de aandacht voor het onderwerp ‘binnenlandse politiek’ iets hoger. Artikelen over binnenlandse politiek zijn gemiddeld dus iets langer dan de overige artikelen (zie Tabel 2 Aandeel politiek nieuws in aantal artikelen en gewogen naar aantal woorden). Dit geldt voor bijna alle dagbladen. Bij *De Telegraaf* is het verschil in lengte minimaal, bij *Algemeen Dagblad* en *de Volkskrant* ontbreekt het geheel.

⁵ ‘Overig nieuws’ is verder onderverdeeld in ongeveer 40 categorieën, die uitwerking laten we in deze rapportage buiten beschouwing.

⁶ Te vinden op www.nieuwsmonitor.net

Tabel 2 Aandeel politiek nieuws in aantal artikelen en gewogen naar aantal woorden

Dagblad*	Totaal	Binnenlandse politiek		Overige onderwerpen			
	N	N	artikelen	woorden	N	artikelen	woorden
Trouw	3178	462	14.5	16,2	2716	85.5	83,8
NRC /H	4119	420	10.2	12,1	3699	89.8	87,9
de Volkskrant	3605	431	12.0	12,0	3174	88.0	88,0
NRC Next	1765	173	9.8	11,6	1592	90.2	88,4
De Telegraaf	3837	366	9.5	9,6	3471	90.5	90,4
Metro	2480	229	9.2	9,5	2251	90.8	90,5
Spits	2343	183	7.8	8,3	2160	92.2	91,7
AD	4774	330	6.9	6,9	4444	93.1	93,1
Totaal	26101	2594	9.9	11.2	23507	90.1	88.8

* Gerangschikt van hoogste naar laagste percentage 'politiek nieuws' gemeten in aantal woorden

Naast het aantal woorden in artikelen gewijd aan 'binnenlandse politiek', is ook de plaats van deze artikelen in de krant een factor van belang. Een artikel op de voorpagina trekt nu eenmaal meer de aandacht dan een verhaal op een binnenpagina van het nieuws- of een ander katern. We hanteren daarom een driedeling, te weten:

- artikelen op de voorpagina;
- artikelen in eerste katern (de nieuwspagina's) exclusief voorpagina;
- artikelen in overige katernen.

Kijken we naar de cijfers over 2006, dan blijkt 'binnenlandse politiek' een uitgesproken onderwerp voor de voorpagina te zijn (zie Tabel 3 Aandacht voor politiek nieuws op voorpagina, in rest van eerste katern en in overige katernen). In alle dagbladen is het aandeel 'politiek nieuws' op de voorpagina beduidend hoger dan in de rest van de krant. Het sterkst geldt dat voor *Algemeen Dagblad*, *Trouw* en *NRC Handelsblad*. De voorpagina's van deze kranten zijn voor meer dan een derde gevuld met nieuws over binnenlandse politiek, in de overige kranten is dat net iets meer of net iets minder dan een kwart. Daarmee overheerst het nationale politieke nieuws de voorpagina's nog sterker dan in 2005 het geval was.⁷ Echter, 2006 was geen doorsnee politiek jaar. De tweestrijd tussen Rutte en Verdonk om het lijsttrekkerschap van de VVD, gemeenteraadsverkiezingen, een kabinetscrisis, vervroegde verkiezingen voor de Tweede Kamer, het aftreden van de ministers Dekker (VROM) en Donner (Justitie) na de publicatie van een kritisch rapport over de Schipholbrand⁸ en een demissionair kabinet dat zo ernstig botst met de Tweede Kamer dat een (kabinet)crisis slechts met een noodgreep kan worden voorkomen⁹ - het zijn politieke gebeurtenissen die niet ieder jaar voorkomen.

⁷ In 2005 was het gemiddelde voor de voorpagina's van *De Telegraaf*, *Algemeen Dagblad*, *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad* en *Trouw* 26.6%, in 2006 komt het uit op 30.8%

⁸ Bij een brand in een cellencomplex voor asielzoekers die teruggestuurd worden naar het land van herkomst, kwamen eerder dat jaar elf asielzoekers om het leven. De Onderzoeksraad voor de Veiligheid oordeelde (zeer) kritisch over de rol van de overheid. Hierop traden de eerstverantwoordelijke ministers Dekker en Donner af.

⁹ De nieuwgekozen Tweede Kamer dwong eind 2006 een generaal pardon af voor uitgeprocedeerde asielzoekers. Toen minister Verdonk half december weigerde om het uitzetten van uitgeprocedeerde asielzoekers op te schorten, kon een crisis slechts voorkomen worden door te schuiven met de portefeuillevdeling: minister Hirsch Ballin (Justitie) nam Vreemdelingenzaken over van Verdonk.

Tabel 3 Aandacht voor politiek nieuws op voorpagina, in rest van eerste katern en in overige katernen

Dagblad*	Voorpagina		Rest eerste katern		Overige katernen	
	<i>N</i>	<i>in % aantal woorden</i>	<i>N</i>	<i>in % aantal woorden</i>	<i>N</i>	<i>in % aantal woorden</i>
AD	24	36.9	296	11.7	10	0.8
Trouw	54	36.1	308	19.9	100	12.4
NRC/H	70	33.5	263	17.9	87	5.9
NRC Next	19	25.9	144	11.5	10	11.0
de Volkskrant	61	24.9	305	20.6	65	3.8
Metro	19	23.9	210	9.0	--**	
De Telegraaf	32	22.7	282	15.9	52	4.1
Spits	25	22.1	158	7.8	--**	
Totaal	304	29.1	196	14.9	324	5.5

* in volgorde van hoogste naar laagste percentage politiek nieuws op voorpagina

** Spits en Metro zijn kranten met slechts één katern

In de rest van het eerste katern – doorgaans het nieuwskatern – is de relatieve aandacht voor binnenlandse politiek al aanzienlijk minder: gemiddeld bijna 15% tegen gemiddeld iets meer dan 29% voor de voorpagina. Het verval is verreweg het sterkst (van bijna 37 naar iets minder dan 12%) in *Algemeen Dagblad* en het minst sterk in *de Volkskrant* (van bijna 25 naar ruim 20%). De voorpagina en het eerste katern van *Algemeen Dagblad* onderscheiden zich sterker dan bij de andere kranten van de krant als geheel. Staan de voorpagina en het eerste katern nog sterk tot redelijk sterk in het teken van ‘politiek nieuws’, de krant als geheel scoort het laagste aandeel ‘politiek nieuws’. Dit valt onder meer te verklaren uit de grote aandacht voor sport in de rest van de krant.

In de overige katernen van de dagbladen heeft politiek nieuws een bescheiden aandeel. *Trouw* vormt hierop een uitzondering. Deze krant heeft enkele jaren geleden gekozen voor een formule waarbij het eerste katern bestemd is voor nieuws, het tweede voor opiniestukken en achtergrondinformatie. In dat katern is het thema ‘binnenlandse politiek’ goed voor ruim twaalf procent van de aandacht.

2.1 Politiek nieuws, overig nieuws en illustraties

Dagbladen bevatten anno 2006 een keur aan beeldmateriaal: foto's, grafieken, cartoons, kaarten etc. In onderstaande tabel 4 vatten we alle vormen van beeldmateriaal onder één noemer, te weten ‘illustraties’. Uit de tabel blijkt dat artikelen met politiek nieuws minder vaak voorzien worden van een illustratie dan artikelen in de categorie ‘overig nieuws’. Drie op de tien artikelen over binnenlandse politiek is voorzien van een illustratie, van het niet-politieke nieuws is dit ruim vier op de tien. Het grootste verschil vinden we bij *De Telegraaf*, het kleinste bij *de Volkskrant*. In de categorie ‘overig nieuws’ tellen we bij *De Telegraaf* ruim 57 illustraties op iedere honderd artikelen, in de categorie ‘politiek nieuws’ is dat ruim 41 illustraties op

iedere honderd artikelen. Bij *de Volkskrant* gaat om 33 respectievelijk 30 illustraties per honderd artikelen.

De Telegraaf is overigens duidelijk de krant met de meeste illustraties: bijna 56 van de 100 artikelen worden vergezeld van een illustratie. De gratis krant *Spits* bevat de minste illustraties: 28 op 100 artikelen (tabel 4).

Tabel 4 Artikelen met politiek en overig nieuws en illustraties

Dagbladen*	Politiek nieuws			Niet-politiek nieuws			Totaal		
	N	Illustraties	in %	N	Illustraties	in %	N	Illustraties	in %
De Telegraaf	366	151	41.3	3471	1984	57.2	3837	2135	55.6
Metro	229	83	36.2	2251	1120	49.8	2480	1203	48.5
Algemeen		109	33		1970	44.3		2079	43.5
Dagblad	330			4444			4774		
NRC Next	173	48	27.7	1592	675	42.4	1765	723	41.0
Trouw	462	130	28.1	2716	1054	38.8	3178	1184	37.3
NRC/H	420	117	27.9	3699	1412	38.2	4119	1529	37.1
de Volkskrant	431	127	29.5	3174	1052	33.1	3605	1179	32.7
Spits	183	25	13.7	2160	636	29.4	2343	661	28.2
Totaal	2594	790	30.5	23507	9903	42.1	26101	10693	41.0

* Gerangschikt van hoogste naar laagste percentages artikelen met illustratie

2.2 Binnenlandse politiek en overig nieuws: waar gaat het over?

Politiek nieuws kan over alle denkbare onderwerpen gaan. In de coderingen hebben we alle artikelen ingedeeld in bijna veertig hoofdonderwerpen, de artikelen over binnenlandse politiek daarbij inbegrepen. Dat maakt het mogelijk de verzameling artikelen over binnenlandse politiek uit te splitsen naar thema: gaat het artikel over onderwijs, cultuur, vreemdelingenbeleid etc. En als *Trouw* over binnenlandse politiek schrijft, gaat het dan over dezelfde thema's als in *De Telegraaf*? Kortom: berichten de verschillende kranten over dezelfde thema's/beleidsterreinen of belichten ze juist andere thema's?

In tabel 5 geven we per krant de vijf onderwerpen die in het politieke nieuws de meeste aandacht krijgen. Bij volstrekte homogeniteit in keuze van de vijf belangrijkste onderwerpen zou de tabel vijf onderwerpen bevatten. Bij volstrekte heterogeniteit in de keuze van de vijf belangrijkste onderwerpen zou de tabel veertig onderwerpen bevatten. In werkelijkheid zijn het er tien. Met andere woorden: de dagbladen zijn het grotendeels eens over de vijf belangrijkste onderwerpen in het politieke nieuws.

Zoals eerder opgemerkt, is 2006 geen doorsnee politiek jaar. Gemeenteraad, lijsttrekkerschap VVD en Tweede Kamer – er valt wat te kiezen. En ook verder is het een roerig politiek jaar: een kabinetscrisis, het aftreden van de ministers Dekker en Donner en een bijna-crisis van een demissionair kabinet, rechtvaardigen die typering. Tegen die achtergrond is het verklaarbaar dat 'functioneren politiek', 'campagnenieuws' en 'partijpolitiek' de top vijf in tabel 5 domineren. Het functioneren van partijen en politici zorgt continu voor nieuws. In alle kranten staat het onderwerp in de top vijf, voor vier kranten is dit binnen het politieke nieuws het belangrijkste

onderwerp (te zien aan rangorde=1), voor drie kranten het op één na belangrijkste. ‘Campagnenieuws’ is voor twee kranten het belangrijkste onderwerp en voor vier kranten het op één na belangrijkste. Nieuws over partijpolitieke zaken - alle berichtgeving die direct te maken heeft met de partij in kwestie, zoals het verlaten van een functie door een politicus, het afzetten van de partij tegen andere partijen en interne strubbelingen - staat in zeven van de acht kranten in de top vijf. Voor één krant, namelijk *Metro*, is het binnen het politieke nieuws het belangrijkste onderwerp. Deze drie onderwerpen samen zijn in de onderzochte dagbladen goed voor ongeveer dertig procent van het politieke nieuws.

Tabel 5 Top vijf van onderwerpen in het politieke nieuws per krant

	<i>de Volkskrant</i>		<i>NRC/H</i>		<i>De Telegraaf</i>		<i>Trouw</i>		<i>Algemeen Dagblad</i>		<i>NRC Next</i>		<i>Spits</i>		<i>Metro</i>	
	<i>R*</i>	%	<i>R</i>	%	<i>R</i>	%	<i>R</i>	%	<i>R</i>	%	<i>R</i>	%	<i>R</i>	%	<i>R</i>	%
Funct. Politiek	1	13.8	2	9.2	1	13.2	3	9.0	2	9.0	1	17.4	1	15.1	2	10.9
Campagne	2	11.6	1	16.4	2	10.3	2	15.0	1	15.8			2	14.5	4	7.7
Partijpolitiek	3	10.2	5	7.7	4	7.4	4	7.4	3	7.4	2	13.0			1	11.3
Justitie	5	7.8			3	8.3			5	5.9	5	8.9	5	8.1		
Buitenland			4	8.2			1	15.2	4	6.1	4	9.4				
Economie	4	8.9	3	9.0	5	7.2										
VROM							5	5.7					3	9.7		
Vreemdelingen											3	10.3	4	8.4		
Gezondheid															3	8.0
Verkeer & vervoer															5	6.7
Totaal		52.3		50.5		46.4		52.3		44.2		59.0		55.8		44.6

* R=rangorde

Laten we deze drie onderwerpen buiten beschouwing en concentreren we ons op de top vijf van de beleidsinhoudelijke onderwerpen in de berichtgeving, dan zien we een lichte toename in heterogeniteit: geen enkel onderwerp staat in alle dagbladen in de top vijf van beleidsinhoudelijke onderwerpen, ‘economie’ is in *de Volkskrant* en *NRC Handelsblad* het belangrijkste beleidsinhoudelijke onderwerp, ‘nieuws over buitenlandse politiek van Nederland’ staat in *Trouw* en *Algemeen Dagblad* op de eerste plaats. In de overige kranten is een steeds wisselend onderwerp nummer één in deze top vijf (zie tabel 6).

Tabel 6 Top vijf van beleidsinhoudelijke onderwerpen in het politieke nieuws per krant

	de Volkskrant		NRC/H		De Telegraaf		Trouw		Algemeen Dagblad		NRC Next		Spits		Metro	
	R*	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%
Justitie	5	7.8	7	5.7	3	8.3			5	5.9	5	8.9	5	8.1	8	4.3
Buitenland	6	6.7	4	8.2	6	6.5	1	15.2	4	6.1	4	9.4	6	6.7		
Economie	4	8.9	3	9.0	5	7.2	6	4.9	6	5.4			7	6.1		
Vreemdelingen			6	7.4							3	10.3	4	8.4	7	4.5
VROM					8	4.2	5	5.7					3	9.7		
Religie, n & w	8	4.5	8	4.1							6	6.3				
Gezondheid	7	5.0			7	6.0									3	8.0
Verkeer & vervoer															5	6.7
Soc zekerheid							7	4.7			8	5.0				
Onderwijs							8	4.6	8	4.2						
Funct. overheid									7	4.9						
Key-events															6	4.7
Totaal		28.4		34.4		32.2		35.1		26.5		39.9		39.0		28.2

* R=rangorde

De meest voorkomende beleidsinhoudelijke onderwerpen in het politieke nieuws zijn 'justitie' en 'Nederlandse buitenlandse politiek' (in zeven van de acht dagbladen in de top vijf) en 'economie' (in zes van de acht dagbladen in de top vijf). 'Verkeer & vervoer', 'functioneren overheid' en 'key-events' (gebeurtenissen met grote impact, zoals aanslagen) staan elk in één dagblad in de top vijf.

Wat onderwerpen betreft, verschilt het politieke nieuws in de dagbladen hemelsbreed van de rest van de krant. In het overige nieuws zijn 'sport', 'cultuur' en 'buitenlands nieuws' verreweg de belangrijkste onderwerpen. Ze staan in alle kranten in de top vijf van de belangrijkste onderwerpen in het nieuws (zie tabel 7).

Tabel 7 Top vijf van onderwerpen in het overige nieuws per krant

	de Volkskrant		NRC/H		De Telegraaf		Trouw		Algemeen Dagblad		NRC Next		Spits		Metro	
	R*	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%
Sport	1/2	16.8	3	9.5	1	21.9	3	13.4	1	39.5	3	14.0	1	21.9	1	25.2
Cultuur	1/2	16.8	1	22.5	5	8.8	2	14.6	4	7.2	1	17.6	3	10.4	3	10.1
Buitenland	3	16.4	2	19.3	3	12.0	1	22.1	2	9.7	2	14.2	2	16.9	2	16.5
Media	4	8.8	4	7.1			4	6.6	5	5.7	5	6.3				
Vrije Tijd					2	12.3			3	9.5	4	13.4	4	10.0	4	9.6
Economie	5	5.3	5	6.5	4	9.1										
Human interest													5	6.8	5	7.5
Religie, n & w							5	6.2								
Totaal		58.9		64.5		64.1		62.9		71.6		65.5		66.0		68.9

* R=rangorde

De kranten verschillen overigens nogal in relatieve aandacht voor de onderwerpen in de top vijf. 'Sport' is in vijf dagbladen (veruit) de belangrijkste categorie nieuws, in *NRC/Handelsblad*,

Trouw en *NRC Next* staat 'sport' op plaats drie. *Algemeen Dagblad* besteedt relatief veruit de meeste aandacht aan 'sport', *NRC/Handelsblad* de minste. Ook bij 'cultuur' zijn de verschillen tussen de dagbladen tamelijk groot. *NRC/Handelsblad* besteedt verhoudingsgewijs de meeste aandacht aan 'cultuur', *Algemeen Dagblad* de minste. 'Buitenlands nieuws' krijgt verhoudingsgewijs de meeste aandacht in *Trouw*, de minste in *Algemeen Dagblad*. Van de overige onderwerpen in deze top vijf, komt 'vrije tijd' in vijf van de acht dagbladen voor (het ontbreekt in *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad* en *Trouw*), 'economie' in drie van de acht, 'human interest' in twee en 'religie, normen en waarden' in één.

2.3 Binnenlandse politiek en overig nieuws op de voorpagina: waar gaat het over?

Het politieke nieuws op de voorpagina¹⁰ is qua onderwerp heterogener dan het politieke nieuws in zijn geheel: de top vijf van onderwerpen op de voorpagina telt veertien onderwerpen (tabel 8). Voor het politieke nieuws als geheel blijft dit aantal steken op tien. Anders gezegd: de keuzes van de verschillende redacties voor het belangrijkste politieke nieuws op de voorpagina lopen iets verder uit één dan de keuzes voor het politieke nieuws als geheel. Ook op de voorpagina spelen de niet-inhoudelijke politieke berichten overigens een hoofdrol in het nieuws, zij het minder dan in het politieke nieuws als geheel:

- 'Functioneren politiek' staat voor het politieke nieuws als geheel in alle dagbladen in de top vijf en staat gemiddeld op plaats 1.25. Wat de voorpagina betreft staat dit onderwerp in vijf van de acht dagbladen in de top vijf, gemiddeld op plaats 3.6. Alleen in *Algemeen Dagblad* is 'functioneren politiek' binnen het politieke nieuws het belangrijkste onderwerp op de voorpagina.
- 'Campagnenieuws' staat voor het politieke nieuws als geheel in zeven van de acht dagbladen in de top vijf, gemiddeld op plaats 2.14. Wat de voorpagina betreft, staat dit onderwerp in zes van de acht dagbladen in de top vijf, gemiddeld op plaats 1.33. Campagnenieuws haalt verhoudingsgewijs dus vaak de voorpagina.
- 'Partijpolitieke aangelegenheden' staat voor het politieke nieuws als geheel in zeven van de acht dagbladen in de top vijf, gemiddeld op plaats 3.28. Wat de voorpagina betreft staat dit onderwerp in vijf van de acht dagbladen in de top vijf, gemiddeld op plaats 2.4. Ook dit onderwerp haalt dus verhoudingsgewijs vaak de voorpagina.

¹⁰ Aankondigingen en berichten als 'het weer' blijven buiten beschouwing, alleen artikelen (deels) gepubliceerd op de voorpagina tellen mee.

Tabel 8 Top vijf van onderwerpen in het politieke nieuws op voorpagina per krant

Onderwerp*	de Volkskrant		NRC/H		De Telegraaf		Trouw		Algemeen Dagblad		NRC Next		Spits		Metro	
	R*	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%
Campagne	1	17.1			1	21.1	1	19.5	2	15.2			1	16.4	2	12.8
Partijpolitiek	2	15.7	4	8.8			3	10.5			1	36.2	2	12.6		
Funct. Politiek	3	13.0			5	9.1			1	16.2			4	11.3	5	9.3
Vreemdelingen	5	8.1	2	14.7			4	8.2	5	10.2						
Buitenland			1	20.5			2	16.3	4	14.1						
Defensie					2	15.8							5	9.7	2	12.8
Religie, n&w	4	9.2									3	6.8			4	9.5
Justitie			5	7.0	3	13.4					4	6.5				
Financiën					4	11.3							3	12.0		
Economie			3	13.9			5	6.5								
Openbare orde															1	21.4
Soc. Zekerheid											2	8.1				
Verkeer & vervoer									3	14.7						
LNV											5	6.3				
Totaal		63.1		64.9		70.7		61.0		70.4		63.9		62.0		65,8

* Volgorde: (1) van veel naar weinig kranten en (2) van gemiddeld hoogste naar gemiddeld laagste plaats

Sommige onderwerpen staan wel in de top vijf van het politieke nieuws als geheel maar niet in de top van het politieke nieuws op de voorpagina of omgekeerd. Meest opmerkelijk in dit verband is 'defensie'. Dat onderwerp komt niet voor in de top van het politieke nieuws in zijn geheel, maar haalt in drie kranten wel frequent de voorpagina: in *Spits* staat het op plaats vijf, in *Metro* en *De Telegraaf* op plaats twee.

Laten we 'functioneren politiek', 'campagnenieuws' en 'partijpolitieke aangelegenheden' buiten beschouwing en concentreren we ons op beleidsinhoudelijke onderwerpen binnen het politieke nieuws op de voorpagina, dan is de spreiding over onderwerpen opnieuw iets groter dan bij het politieke nieuws als geheel (tabel 9). Voor het samenstellen van een top vijf van onderwerpen in het politieke nieuws als geheel komen we uit op twaalf onderwerpen, voor een top vijf van onderwerpen in het politieke nieuws op de voorpagina's hebben we zestien onderwerpen nodig. Opnieuw een indicatie dat redacties voor de voorpagina vaker een keuze maken die afwijkt van wat anderen kiezen. Van de zestien onderwerpen in de top vijf voor alle kranten komt één onderwerp in vijf dagbladen voor, drie onderwerpen in vier, vijf in drie, één in twee en zes onderwerpen staan in steeds een ander dagblad in de top vijf.

Tabel 9 Top vijf van beleidsinhoudelijke onderwerpen in het politieke nieuws op voorpagina per krant

	de Volkskrant		NRC/H		De Telegraaf		Trouw		Algemeen Dagblad		NRC Next		Spits		Metro	
	R*	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%
Defensie					2	15.8	7	5.3	6	8.3			5	9.7	2	12.8
Buitenland	6	6.8	1	20.5			2	16.3	4	14.1						
Vreemdelingen	5	8.1	2	14.7			4	8.2	5	10.2						
Openbare orde			6	4.4	6	6.6					6	6.1			1	21.4
Religie, n&w	4	9.2									3	6.8			4	9.5
Justitie			5	7.0	3	13.4					4	6.5				
Verkeer & vervoer									2	14.7			6	9.4	5	9.0
Financiën					4	11.3	6	5.6					3	12.0		
Economie			3	13.9			5	6.5					8	4.2		
Gezondheid	8	4.0													6	8.4
Onderwijs									1	16.2						
Soc .zekerheid											2	8.1				
LNV											5	6.3				
Bestuurlijke vern.													7	9.1		
Media	7	6.2														
Human interest					7	5.5										
Totaal		34.3		60.5		52.6		41.9		63.5		33.8		44.4		61.1

* R=rangorde

‘Overig nieuws’ op de voorpagina gaat grotendeels over andere onderwerpen dan ‘overig nieuws’ in de krant als geheel. Opvallend groot zijn de verschillen tussen de voorpagina en de krant als geheel voor de onderwerpen ‘justitie’, ‘buitenlands nieuws’, ‘cultuur’, ‘sport’ en ‘economie’.

‘Justitie’ - lees criminaliteit- staat voor de krant als geheel bij geen enkel dagblad in de top vijf (zie tabel 7). Echter, uitgaande van alleen de voorpagina staat ‘justitie’ bij alle kranten in de top vijf van ‘overig nieuws’. In *De Telegraaf*, *Algemeen Dagblad* en *Metro* is ‘justitie’ het belangrijkste onderwerp binnen het overige nieuws op de voorpagina, in de andere kranten staat het op de tweede of derde plaats. Het verschil tussen voorpagina en krant als geheel is het grootst bij *Metro* (minimaal 22 procent), gevolgd door *Algemeen Dagblad* (minimaal 17 procent), *De Telegraaf* (minimaal ruim 15 procent) en *Spits* (minimaal 10 tien procent). Voor deze kranten is ‘justitie’ kennelijk een zeer geschikt onderwerp voor de voorpagina. Dat geldt (veel) minder voor *de Volkskrant* (verschil minimaal bijna 8 procent), *Trouw* (verschil minimaal ruim 5 procent), *NRC Handelsblad* (verschil minimaal ruim 3 procent) en *NRC Next* (verschil minder dan een procent).

‘Buitenlands nieuws’ staat, uitgaande van de krant als geheel, bij alle kranten in de top vijf van ‘overig nieuws’ (zie tabel 7). Uitgaande van de voorpagina staat ‘buitenlands nieuws’ bij zeven van de acht kranten in de top vijf van ‘overig nieuws’, doorgaans met een aanzienlijk hoger percentage. Dat geldt het sterkst voor *NRC Handelsblad* (verschil ruim 28 procent), gevolgd door *NRC Next* (ruim 24 procent), *de Volkskrant* (bijna 23 procent), *Trouw* (bijna 20 procent), *Spits*

(bijna 13 procent) en *Algemeen Dagblad* (verschil bijna 8 procent). Voor deze dagbladen is 'buitenlands nieuws' blijkbaar een (zeer) geschikt onderwerp voor de voorpagina. Dat geldt niet voor *Metro* en *De Telegraaf*. Deze dagbladen besteden op de voorpagina minder aandacht aan 'buitenlands nieuws' dan in de krant als geheel. Voor *Metro* is het verschil ruim negen procent, voor *De Telegraaf* twaalf procent. In de steekproef van 24 kranten troffen we zo weinig artikelen over 'buitenlands nieuws' aan op de voorpagina van *De Telegraaf* dat het onderwerp buiten de top vijf valt.

Tabel 10 Top vijf van onderwerpen in het overige nieuws op de voorpagina per krant

	De Volkskrant		NRC/H		De Telegraaf		Trouw		Algemeen dagblad		NRC Next		Spits		Metro	
	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%	R	%
Justitie	2	13.0	2	9.9	1	23.9	3	11.6	1	22.6	3	6.9	2	17.2	1	29.5
Buitenland	1	39.1	1	47.8			1	41.8	2	17.3	1	38.7	1	29.5	5	7.3
Sport	3	6.9	5	5.3	2	17.2	2	12.1			2	23.1			2	8.9
Economie	4	5.7	3	8.7			5	5.0	3	12.6	4	5.1			4	7.8
Human int.	5	4.6			3	9.0					5	5.0				
Vrije Tijd					4	7.5							4	7.7		
Verkeer & vervoer					5	6.1			4	8.6						
Cultuur			4	6.9												
Openbare orde									5	7.6						
Gezondheid													3	8.5		
VROM							4	6.1								
Onderwijs													4	7.7		
Media															4	7.9
Totaal																

'Sport' staat in de krant als geheel bij alle dagbladen in de top vijf van 'overig nieuws', waarvan vijf keer op de eerste plaats (zie tabel 7). Uitgaande van de voorpagina staat 'sport' in zes van de acht kranten in de top vijf. Op een enkele uitzondering na scoort 'sport' op de voorpagina een aanzienlijk lager percentage dan in de krant als geheel. Het sterkst geldt dat voor de twee dagbladen waar 'sport' op de voorpagina buiten de top vijf valt: *Algemeen Dagblad* en *Spits*. Het verschil tussen de krant als geheel en de voorpagina komt daardoor uit op bijna 34 procent voor *Algemeen Dagblad* en op bijna 23 procent voor *Spits*. Voor de andere kranten is het verschil (aanzienlijk) kleiner. Het varieert van ruim 16 procent voor *Metro* tot ruim één procent voor *Trouw*. Voor al deze kranten geldt dat 'sport' op de voorpagina een aanzienlijk geringer aandeel heeft dan in de krant als geheel. De uitzondering wordt gevormd door *NRC Next*: in de krant als geheel heeft sport een aandeel van 14 procent, op de voorpagina is dat iets meer dan 23 procent.

'Cultuur' staat uitgaande van de krant als geheel bij alle kranten in de top vijf van 'overig nieuws', waarvan drie keer op de eerste plaats (zie tabel 7). Op de voorpagina ontstaat er een geheel ander beeld van de aandacht voor 'cultuur': in welgeteld één krant - *NRC Handelsblad* - haalt 'cultuur' de top vijf. In alle kranten is er een verschil tussen de voorpagina en de krant als geheel. Het verschil is het grootst in *NRC Handelsblad* (ruim 15 procent), gevolgd door *NRC Next* en *de Volkskrant* (ruim 12 procent), en *Trouw* (bijna 10 procent). Voor *Algemeen Dagblad*, *De Telegraaf*, *Spits* en *Metro* is het verschil minder dan 3 procent.

Samenvattend trekken we de volgende conclusies over de aandacht voor politiek en overig nieuws in de onderzochte dagbladen:

- *Trouw*, *NRC Handelsblad*, *de Volkskrant* en *NRC Next* besteden relatief gezien de meeste aandacht aan nieuws over binnenlandse politiek, *Algemeen Dagblad* de minste (tabel 2);
- De voorpagina's van *Algemeen Dagblad*, *Trouw* en *NRC Handelsblad* bevatten duidelijk meer politiek nieuws dan de voorpagina's van de overige kranten (tabel 3);
- Nieuws over binnenlandse politiek wordt minder vaak voorzien van illustraties dan het overige nieuws, *De Telegraaf* bevat zowel absoluut als relatief de meeste artikelen met een illustratie, *Spits* de minste (tabel 4);
- De top vijf van onderwerpen in het politieke nieuws (tabel 5) wordt gedomineerd door drie onderwerpen (functioneren politiek en politici, campagnenieuws en partijpolitiek) waarin de nadruk meer ligt op het politieke spel dan op beleidsinhoudelijke zaken.
- De top vijf van onderwerpen in het politieke nieuws per krant vertoont meer overeenkomsten dan verschillen (tabel 5);
- De top vijf van beleidsinhoudelijke onderwerpen in het politieke nieuws (tabel 6) vertoont meer variatie dan de top van alle onderwerpen in het politieke nieuws (tabel 5);
- De top vijf van onderwerpen in het overige (niet-politieke) nieuws vertoont veel overeenkomsten: drie onderwerpen staan in iedere krant in de top vijf (sport, cultuur en buitenlands nieuws; tabel 7);
- De voorpagina's laten qua onderwerpkeuze aanzienlijk meer verschillen tussen kranten zien dan de krant als geheel: wat het politieke nieuws betreft staat geen enkel onderwerp bij elke krant in de top vijf (tabellen 8 en 9). Wat het overige nieuws betreft, staat slechts één onderwerp bij iedere krant in de top vijf (justitie, lees: criminaliteit);
- Voorpagina en krant als geheel verschillen qua onderwerpkeuze sterk van elkaar:
- 'justitie' is in *Metro*, *Algemeen Dagblad*, *De Telegraaf* en *Spits* een onderwerp dat op de voorpagina veel meer aandacht krijgt dan in de krant als geheel;
- 'buitenlands nieuws' is in *NRC Handelsblad*, *NRC Next*, *de Volkskrant* en *Trouw* een onderwerp dat op de voorpagina aanzienlijk meer aandacht krijgt dan in de krant als geheel, voor *Metro* en *de Telegraaf* geldt het omgekeerde;
- 'sport' en 'cultuur' ten slotte krijgen - op een enkele uitzondering na - op de voorpagina (aanzienlijk) minder aandacht dan in de krant als geheel.

Partijen en politici in het nieuws in turbulent 2006

3. Aandacht voor politieke actoren

In dit hoofdstuk schetsen we hoe vaak de verschillende politieke partijen en hun vertegenwoordigers voorkomen in de artikelen die over binnenlandse politiek gaan. 'Voorkomen' kan uiteraard op meerdere manieren.

De koppen en de leads van alle artikelen in de categorie 'politiek nieuws' zijn zin voor zin gecodeerd. In totaal zijn er 14860 kernzinnen gecodeerd. Een kernzin is een uitspraak waarin enigerlei relatie tussen twee actoren, tussen twee issues of tussen een actor en een issue gelegd wordt. Voor de goede orde: één zin kan meerdere kernzinnen bevatten. Een zin als "VVD en CDA kritisch over opstelling Dittrich" omvat twee kernzinnen, te weten: "VVD kritisch over opstelling Dittrich" en "CDA kritisch over opstelling Dittrich".

Niet alleen de frequentie waarmee, ook de context waarbinnen politieke actoren het politieke nieuws voorkomen is van belang. Achtereenvolgens gaan we in op:

- de frequentie waarmee politieke actoren en hun vertegenwoordigers in het politieke nieuws voorkomen (hoofdstuk 4);
- de context waarin politieke actoren en hun vertegenwoordigers in het politieke nieuws voorkomen (issue nieuws, steun en kritiek, succes en falen – hoofdstuk 5);
- de wijze waarop politieke actoren en hun vertegenwoordigers in het nieuws voorkomen (worden ze geciteerd, geparafraseerd of komen ze als lijdend voorwerp ter sprake – hoofdstuk 6).

In de verzameling artikelen over binnenlandse politiek hebben we gekeken naar de frequentie waarmee het kabinet en de verschillende politieke partijen in het politieke nieuws voorkomen. In totaal is dit het geval bij 2.594 artikelen, waarvan de kop en lead gecodeerd zijn. Dit levert 14.860 gecodeerde kernzinnen op (5,7 per artikel). De verschillende politieke actoren kunnen op drie manieren in het nieuws voorkomen: als bron van informatie, als handelende actor en als onderwerp van gesprek. Bij het bepalen van de aandacht voor de verschillende actoren tellen alle posities mee.

In paragraaf 3.1 geven we om te beginnen een globaal overzicht van het in politiek opzicht roerige jaar 2006. Paragraaf 3.2 bevat een schets van de aandacht voor kabinet, regeringspartijen en oppositiepartijen. De verschillen in aandacht tussen de afzonderlijke politieke partijen komen in paragraaf 3.3 aan de orde. In paragraaf 3.4 gaan we in op de verschillen in aandacht voor de fractievoorzitters in relatie tot de totale aandacht voor hun politieke partij. We sluiten af met een paragraaf over afspiegeling en openheid in het politieke nieuws.

3.1 Overzicht politieke gebeurtenissen in 2006

Halverwege 2006 breekt er een kabinetscrisis uit. Aanleiding is de affaire Hirsi Ali. Uit een uitzending van Zembla op 1 mei 2006 blijkt dat Hirsi Ali bij haar aanvraag voor politiek asiel in

Nederland heeft gelogen over haar naam en vluchtverhaal.¹¹ Daarmee, zo concludeert minister Verdonk op maandag 16 mei 2006, heeft Hirsi Ali haar recht op het Nederlanderschap verloren. In het Kamerdebat dat volgt, dringt een meerderheid aan op een oplossing waarbij Hirsi Ali de Nederlandse nationaliteit kan behouden. Na een lang en emotioneel debat accepteert minister Verdonk de moties van VVD en CDA om de mogelijkheden daartoe te onderzoeken. Na zes weken onderzoek luidt de conclusie dat de naamswisseling van Hirsi Ali op grond van het Somalische naamrecht is toegestaan. Na opnieuw een lang en emotioneel debat over de wijze waarop minister Verdonk en het kabinet deze affaire hebben behandeld, dient GroenLinks fractievoorzitter Halsema een motie van afkeuring in tegen minister Verdonk. De motie krijgt steun van de fractie van D66. Daarmee verliest de minister het vertrouwen van één van de regeringsfracties. Hoewel de ministerraad Verdonk in haar optreden steunt, besluiten de bewindslieden van D66 hun ontslag aan te bieden. Op 30 juni gaat minister-president Balkenende naar de Koningin. Hij biedt het ontslag van de bewindslieden van D66 aan en stelt de overige portefeuilles ter beschikking. Een week na de crisis wordt onder leiding van informateur Lubbers het interim-kabinet Balkenende III gevormd, bestaande uit CDA en VVD. De ministersposten van D66 worden opgevuld door de staatssecretarissen Nicolaï en Wijn. Het nieuwe kabinet besluit de verkiezingen van mei 2007 te vervroegen naar november 2006.

In de eerste helft van 2006 wordt het politieke nieuws beheerst door de (campagne en de uitslag van de) verkiezingen voor de gemeenteraden, de kwestie rond het paspoort van Hirsi Ali en de strijd om het lijsttrekkerschap van de VVD tussen Rutte en Verdonk. In de peilingen staat Verdonk voortdurend op een ruime voorsprong, bij het sluiten van de stembus blijkt Rutte niettemin met een kleine voorsprong de winnaar.¹² Na de val van het kabinet Balkenende II komt de tweede helft van 2006 geheel in het teken van de verkiezingen voor de Tweede Kamer te staan. Voor ons is dat reden om 2006 in dit hoofdstuk in tweeën te splitsen: tot 30 juni 2006 hebben we te maken met het kabinet Balkenende II, na de val van dit kabinet met het kabinet Balkenende III. En belangrijker nog: in de tweede helft van 2006 staat alles in het teken van de naderende verkiezingen.

3.2 Kabinet, regeringspartijen en oppositiepartijen in het nieuws

Om te beginnen staan we stil bij de positie van het kabinet. Staatsrechtelijk gezien wordt een kabinet geacht met één mond te spreken. Beschouwen we in het verlengde daarvan het kabinet als één actor, dan kunnen we vaststellen dat in het politieke nieuws het kabinet veruit de meest voorkomende actor is: ruim eenderde van alle keren dat een politieke actor in het nieuws voorkomt, gaat het om het kabinet. In de eerste helft van 2006 is het kabinet iets sterker aanwezig in het politieke nieuws dan in de tweede helft van het jaar. Wat de voorpagina's betreft, is het overigens precies omgekeerd (zie tabel 11).

Politiek gesproken vormen kabinet en regeringspartijen - zich al dan niet beroepend op een regeerakkoord - doorgaans een gesloten front. Ministers en staatssecretarissen hebben als

¹¹ De uitzending bevatte op zich geen nieuwe feiten. De heftige discussies die volgden zijn dan ook eerder toe te schrijven aan een veranderde context: op zich bekende feiten worden anders gewogen en beoordeeld.

¹² In de peilingen werd steeds gevraagd naar de voorkeur van de VVD-kiezers terwijl de VVD-leden de lijsttrekker kiezen.

dienaren der Kroon weliswaar een andere verantwoordelijkheid dan het dienen van het belang van de politieke partij waartoe zij behoren, maar dat neemt niet weg dat bewindslieden zich - de één meer dan de ander - publicitair niet zelden profileren als partijman of -vrouw. Tellen we in het verlengde van die redenering bewindslieden onder de partij waartoe zij behoren, dan is in één oogopslag duidelijk dat het regeringsblok het politieke nieuws in hoge mate domineert: in de eerste helft van 2006 gaat ruim 70% van de aandacht uit naar het regeringsblok, in de tweede helft van 2006 zakt dit cijfer terug tot ruim 56%. De naderende verkiezingen vormen hiervoor de meest waarschijnlijke verklaring. Bewindslieden komen minder in het nieuws bij gebrek aan nieuwe nota's en plannen. Politieke partijen komen dan meer aan bod: verkiezingsprogramma's, lijsttrekkers, de samenstelling van de lijsten en de verkiezingscampagnes eisen veel aandacht op. De linkse oppositie weet niet te profiteren van het dalende marktaandeel van het coalitieblok. Het zijn de overige partijen – inclusief D66 en nieuwkomer Groep Wilders – die fors meer aandacht weten te krijgen.

Tabel 11 Aandacht voor kabinet, regeringspartijen en oppositiepartijen in de dagbladen

	Eerste helft 2006				Tweede helft 2006			
	Krant als geheel		Voorpagina		Krant als geheel		Voorpagina	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Bewindslieden CDA	656	13.6	42	8.7	667	15.7	91	19.1
Bewindslieden VVD	915	19.0	83	17.2	740	17.4	109	22.9
Bewindslieden D66	196	4.1	27	5.6				
Kabinet	1767	36.7	152	31.5	1407	33.1	200	42.0
Regeringspartijen	1678	34.9	168	34.9	984	23.1	127	26.7
Totaal coalitie	3445	71.6	320	66.4	2391	56.2	327	68.7
Linkse oppositie*	1103	22.9	128	26.6	1013	23.8	76	16.0
Overige partijen	262	5.4	34	7.1	847	19.9	73	15.3
Totaal	4810	100.0	482	100.0	4251	100.0	476	100.0

* PvdA, SP en GroenLinks

Kijken we naar de verschillen tussen de dagbladen als geheel en de voorpagina's, dan zien we dat het kabinet in de eerste helft van 2006 op de voorpagina's minder in het nieuws voorkomt dan in de krant als geheel. In de tweede helft van 2006 weet het kabinet aanzienlijk beter door te dringen tot de voorpagina's. Prinsjesdag en het aftreden van de ministers Donner en Dekker vanwege het rapport over de Schipholbrand zijn in alle kranten voorpaginanieuws. Ook 'overige partijen' halen in de tweede helft van 2006 duidelijk vaker de voorpagina dan in de eerste helft van het jaar. Regeringspartijen en de linkse oppositiepartijen betalen hier de prijs voor.

Oppositiepartijen zijn doorgaans minder in het nieuws dan regeringspartijen. Hun nieuwswaarde is nu eenmaal minder groot dan die van regeringspartijen: dat oppositiepartijen stevige kritiek hebben op het regeringsbeleid ligt in de lijn der verwachtingen. Zodra regeringspartijen echter stevige kritiek uiten op (delen) van het regeringsbeleid, loopt de spanning in Den Haag op en is de dreiging van een kabinetscrisis al snel aanwezig. Ten tijde van een verkiezingscampagne speelt een mogelijke kabinetscrisis geen enkele rol. Daarom valt te

verwachten dat de nieuwswaarde van regeringspartijen afneemt en die van oppositiepartijen toeneemt. Het eerste gebeurt wel in de tweede helft van 2006, het tweede niet. Integendeel: behalve de relatieve aandacht voor regeringspartijen, loopt ook de relatieve aandacht voor de linkse oppositiepartijen terug. De PvdA wordt in de verkiezingscampagne al snel in het defensief gedrongen (denk aan uitlatingen van lijsttrekker Bos over de fiscalisering van de AOW, de aanval van Balkenende op Bos ('u draait en u bent niet eerlijk') en de steeds slechter wordende peilingen). De campagne van de PvdA komt mede daardoor niet echt op gang en heeft geen hoge nieuwswaarde. De SP voert verder een bijna 'stille' campagne, wordt door andere partijen niet aangevallen en valt - afgaande op het politieke nieuws in de onderzochte kranten - zelf ook nauwelijks aan. Zo'n campagne-op-kousenvoeten heeft evenmin een hoge nieuwswaarde. De categorie 'overige partijen' profiteert van het wegvallen van de natuurlijke animositeit tussen de regerings- en de oppositiepartijen.

3.2.1 Verschillen in aandachtsverdeling tussen kranten

Qua aandachtsverdeling blijken de dagbladen behoorlijk te verschillen (zie tabel 12).

Tabel 12 Aandacht voor kabinet, regeringspartijen en oppositiepartijen per krant tijdens de eerste helft van 2006

	de Volkskrant		NRC/H		De Telegraaf		Trouw		Algemeen Dagblad		NRC Next		Spits		Metro	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bewindslieden CDA	101	12.4	90	11.9	86	13.6	94	14.6	101	15.7	17	7.4	67	20.6	100	14.8
Bewindslieden VVD	168	20.6	138	18.3	98	15.5	119	18.4	154	23.9	36	15.7	100	30.7	102	15.1
Bewindslieden D66	29	3.5	32	4.2	24	3.8	28	4.3	23	3.6	15	6.5	14	4.3	31	4.6
Kabinet totaal	298	36.5	260	34.4	208	32.9	241	37.4	278	43.2	68	29.6	181	55.5	233	34.4
Regeringspartijen	277	33.9	270	35.8	194	30.6	185	28.7	227	35.2	129	56.1	62	19.0	251	37.1
Coalitie totaal	575	70.4	530	70.2	402	63.5	426	66.0	505	78.4	197	85.7	243	74.5	484	71.5
Linkse oppositie*	225	27.5	170	22.5	182	28.8	175	27.1	108	16.8	15	6.5	64	19.6	164	24.2
Overige partijen	17	2.1	55	7.3	49	7.7	44	6.8	31	4.8	18	7.8	19	5.8	29	4.3
Totaal	817	100.0	755	100.0	633	100.0	645	100.0	644	100.0	230	100.0	326	100.0	677	100.0

* PvdA, SP en GroenLinks

Ter indicatie van de verschillen geven we per categorie politieke actoren steeds de krant met de hoogste en met de laagste score:

- *Spits* heeft verhoudingsgewijs de meeste aandacht voor bewindslieden van het CDA (ruim 20%), *NRC Next* de minste (ruim 7%);

- *Spits* heeft verhoudingsgewijs de meeste aandacht voor bewindslieden van de VVD (ruim 31%), *Metro* de minste (ruim 15%);
- *NRC Next* heeft verhoudingsgewijs de meeste aandacht voor bewindslieden van D66 (ruim 6%), *de Volkskrant* de minste (ruim 3%);
- *Spits* heeft verhoudingsgewijs de meeste aandacht voor bewindslieden uit het kabinet Balkenende II (ruim 55%), *NRC Next* de minste (bijna 30%);
- *NRC Next* heeft verhoudingsgewijs de meeste aandacht voor woordvoerders van de regeringspartijen (ruim 56%), *Spits* de minste (19%);
- *NRC Next* heeft verhoudingsgewijs de meeste aandacht voor de coalitie als totaal (bijna 86%), *De Telegraaf* de minste (ruim 63%);
- *De Telegraaf* heeft verhoudingsgewijs de meeste aandacht voor woordvoerders van de linkse oppositie (bijna 29%), *NRC Next* de minste (ruim 6%);
- *NRC Next* heeft verhoudingsgewijs de meeste aandacht voor woordvoerders van de overige partijen (bijna 8%), *de Volkskrant* de minste (ruim 2%).

In de tweede helft van 2006 krijgen de bewindslieden van CDA en VVD zowel absoluut als relatief minder aandacht dan in de eerste helft van 2006 (zie tabel 13).

Tabel 13 Aandacht voor het kabinet, regeringspartijen en oppositiepartijen in de verschillende dagbladen tijdens de tweede helft van 2006

	de Volkskrant		NRC/H		De Telegraaf		Trouw		Algemeen Dagblad		NRC Next		Spits		Metro	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bewindslie- den CDA	129	16.1	108	20.0	68	15.0	95	15.7	82	17.1	49	10.3	50	16.5	86	14.5
Bewindslie- den VVD	111	13.9	103	19.1	65	14.3	86	14.2	93	19.4	96	20.1	69	22.8	117	19.8
Kabinet totaal	240	30.0	211	39.1	133	29.4	181	29.8	175	36.5	145	30.4	119	39.3	203	34.3
Regerings- partijen	178	22.3	149	27.6	107	23.6	184	30.3	121	25.3	75	15.7	60	19.8	110	18.6
Coalitie totaal	418	52.3	360	66.7	240	53	365	60.1	296	61.8	220	46.1	179	59.1	313	52.9
Linkse oppositie*	216	27.0	89	16.5	157	34.7	139	22.9	61	12.7	84	17.6	76	25.1	191	32.3
Overige partijen	166	20.8	91	16.9	56	12.4	103	17.0	122	25.5	173	36.3	48	15.8	88	14.9
Totaal	800	100.0	540	100.0	453	100.0	607	100.0	479	100.0	477	100.0	303	100.0	592	100.0

* PvdA, SP en GroenLinks

Ter indicatie van de verschillen tussen kranten geven we per categorie actoren opnieuw de krant met de hoogste en de laagste score. De verschillen tussen de hoogste en laagste score voor bewindslieden zijn aanzienlijk kleiner dan in de eerste helft van 2006.

- *Algemeen Dagblad* heeft verhoudingsgewijs de meeste (17%), *NRC Next* de minste aandacht voor de bewindslieden van het CDA (ruim 10%);
- *Spits* heeft de meeste (bijna 23%), *de Volkskrant* de minste aandacht voor de bewindslieden van de VVD (14%);
- *Spits* heeft verhoudingsgewijs de meeste (ruim 39%), *De Telegraaf* de minste aandacht voor bewindslieden uit het kabinet Balkenende III (ruim 29%);

De verschillen in aandacht voor de regeringspartijen zijn in de tweede helft van 2006 over het algemeen beduidend kleiner dan in de eerste helft van 2006. Voor de linkse oppositie geldt het tegenovergestelde (zie tabel 13):

- *Trouw* heeft verhoudingsgewijs de meeste aandacht voor de regeringspartijen (ruim 30%), *NRC Next* de minste (bijna 16%);
- *De Telegraaf* heeft verhoudingsgewijs opnieuw de meeste aandacht voor woordvoerders van de linkse oppositie (bijna 35%), *NRC Handelsblad* de minste (ruim 16%).

De overige partijen ten slotte krijgen duidelijk meer aandacht en de verschillen in aandacht tussen de dagbladen zijn aanzienlijk groter (zie tabel 13):

- *NRC Next* heeft verhoudingsgewijs de meeste aandacht voor 'overige partijen' (ruim 36%), *De Telegraaf* de minste (ruim 12%).

3.3 Politieke partijen in het nieuws

Bij het schetsen van de aandacht voor politieke actoren, hebben we in paragraaf 3.2 de aandacht voor bewindslieden niet toegerekend aan de politieke partij waartoe zij behoren, maar aan een eigenstandige politieke actor, te weten het kabinet. We volgen in eerste instantie de staatsrechtelijke redenering: bewindslieden zijn eerst en vooral dienaar van de Kroon, pas in tweede instantie partijpoliticus. Zeker in verkiezingstijd is het te rechtvaardigen om de aandacht voor bewindslieden mee te tellen bij de aandacht voor de politieke partij waartoe zij behoren. In deze paragraaf volgen we de (partij)politieke redenering. We presenteren eerst een tabel waarin de aandacht voor bewindslieden buiten beschouwing blijft, daarna een tabel waarin de aandacht voor bewindslieden meegeteld wordt bij de partij waartoe ze behoren. Daarmee wordt direct duidelijk dat het qua hoeveelheid publiciteit voor politieke partijen aantrekkelijk is om deel uit te maken van het kabinet.

De verschillen in aandacht voor de in het parlement vertegenwoordigde politieke partijen zijn meer dan marginaal. Dat viel te verwachten omdat een partij met veertig zetels nu eenmaal meer journalistieke belangstelling trekt dan een partij met één zetel. Maar niet alleen de omvang van een partij speelt hier een rol. Ook de machtspositie is van belang, zoals de gegevens uit de tabellen 11 tot en met 13 al deden vermoeden: wie deel uitmaakt van de regeringscoalitie kan doorgaans rekenen op aanzienlijk meer journalistieke belangstelling dan wie in de oppositie is beland. De VVD (27 zetels¹³) krijgt veruit de meeste aandacht in het politieke nieuws, op gepaste afstand gevolgd door de PvdA (42 zetels), het CDA (44 zetels) en D66 (zes

¹³ Bij de verkiezingen in 2003 haalt de VVD weliswaar 28 zetels, maar kort na de verkiezingen wordt Geert Wilders uit de fractie gezet. Hij gaat verder als 'Groep Wilders'. In november 2006 is Geert Wilders lijststaanvoerder van de Partij voor de Vrijheid. De partij haalt 9 zetels.

zetels). Gerelateerd aan de omvang van de partij trekt D66 opmerkelijk veel aandacht: waar het CDA met 44 zetels een aandeel haalt van bijna 14%, haalt D66 met 6 Kamerzetels een aandeel van 12%. Begin 2006 keert fractievoorzitter Dittrich zich tegen deelname van Nederland aan een militaire missie in Uruzgan. Het kabinet heeft dan nog geen besluit over deelname genomen. Dittrichs' opstelling leidt tot veel publiciteit en uiteindelijk tot zijn aftreden. En ook dat is weer goed voor veel publiciteit, evenals de verkiezing van zijn opvolger. In de kwestie rond het paspoort van Hirsi Ali zorgt de zeer kritische opstelling van D66 opnieuw voor veel publiciteit. Uiteindelijk leidt die opstelling tot de val van het kabinet en tot vervroegde verkiezingen.

Tabel 14 Aandacht voor politieke partijen, exclusief bewindspersonen

	Eerste helft 2006				Tweede helft 2006			
	Krant als geheel		Voorpagina		Krant als geheel		Voorpagina	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
CDA	421	13.8	38	11.5	290	10.2	38	13,8
VVD	904	29.7	100	30.3	694	24.4	89	32,2
D66	353	11.6	30	9.1				
Regeringspartijen	1678	55.1	168	50.9	984	34.6	127	46,0
PvdA	816	26.8	97	29.4	614	21.6	70	25,4
SP	106	3.5	20	6.1	225	7.9	6	2,2
GroenLinks	181	5.9	11	3.3	174	6.1		
Linkse oppositie	1103	36.2	128	38.8	1013	35.6	76	27.6
D66					259	9.1	40	14.5
ChristenUnie	48	1.6	2	0.6	88	3.1	10	3.6
SGP	42	1.4	4	1.2	38	1.3		
LPF	72	2.4	11	3.3	101	3.6	5	1.8
PVV	25	0.8	3	0.9	124	4.4	10	3.6
Groep Nawijn	48	1.6	2	0.6	46	1.6		
Partij vd Dieren					60			
Eén NL	20	0.7	10	3.0	65	2.3	5	1.8
Groep Oudenallen					48			
Leefbaar Nederland	7	0.2	2	0.6	18	0.6	3	1.1
Totaal overige	262	8.6	34	10.3	847	29.8	73	23.5
Totaal generaal	3043	100.0	330	100.0	2844	100.0	276	100.0

De categorie 'overige partijen' omvat negen partijen en speelt in de eerste helft van 2006 slechts een kleine rol in de politieke berichtgeving. Iets minder dan negen procent van het politieke nieuws gaat over één van deze partijen.

Ook in de tweede helft van 2006 gaat de meeste aandacht uit naar de VVD, op de voet gevolgd door de PvdA. Het CDA en D66 blijven fors achter bij deze partijen. Kijken we naar de voorpagina's dan gaat de PvdA op kop met een kleine voorsprong op de VVD. D66 en CDA volgen op ruime afstand. De positie van D66 is opmerkelijk: als kleine partij (6 zetels) en niet langer deel van de regering weet ze opnieuw verhoudingsgewijs veel aandacht te trekken: zowel in het politieke nieuws op de voorpagina's als in de krant als geheel. Op de voorpagina's blijft D66 het CDA (met 44 zetels ruim zeven keer zo groot) net voor, in de krant als geheel blijft

ze iets achter bij het CDA. Dit onderstreept nogmaals dat de hoeveelheid publiciteit voor een partij niet alleen afhangt van de grootte van die partij. Politieke positie en ook de communicatieve vaardigheden van partij en lijsttrekker spelen eveneens een rol.

De categorie 'overige partijen' krijgt in de tweede helft van 2006 relatief aanzienlijk meer aandacht dan in de eerste helft van 2006. Dat is voor een deel op het conto van ex-regeringspartij D66 te schrijven. Maar ook partijen als de ChristenUnie, LPF en PVV trekken verhoudingsgewijs (aanzienlijk) meer aandacht dan in de eerste helft van 2006. Kortom: in het zicht van verkiezingen verandert de samenstelling van het politieke nieuws in dagbladen aanzienlijk. Politieke partijen en groeperingen die buiten verkiezingstijd niet of nauwelijks de krantenkolommen halen, trekken met verkiezingen in zicht wel de aandacht van journalisten. Het sterkst is dat te zien bij de PVV: na de val van het kabinet en met verkiezingen in het vooruitzicht stijgt de aandacht voor Geert Wilders van nog geen één naar ruim vier procent (zie tabel 14).

3.3.1 Politieke partijen met bewindslieden

Het beeld uit tabel 14 verschuift nogal als we - zoals aangekondigd - de kabinetsleden meetellen bij de politieke partij waartoe zij behoren. Vooral de positie van het CDA verandert. Afgaande op tabel 14 wordt het CDA in het politieke nieuws volledig overvleugeld door de VVD en moet het ook de PvdA voor zich dulden. Tellen we de bewindslieden mee bij de partij waartoe zij behoren, dan blijft de VVD weliswaar de onbetwiste koploper, maar stijgt het CDA naar de tweede plaats. De relatieve aandacht voor de linkse oppositie daalt sterk. Zonder bewindslieden hebben de regeringspartijen in het eerste half jaar van 2006 weliswaar de overhand (55% voor de regeringspartijen tegen 36% voor de linkse oppositie), maar als de bewindslieden worden meegeteld, is het verschil aanzienlijk groter (72 om 23%). Ook op de voorpagina overheersen de regeringspartijen. Vooral in de tweede helft van 2006 domineren de regeringspartijen de voorpagina's. De linkse oppositiepartijen verliezen vergeleken met de eerste helft van het jaar terrein, voor de categorie 'overige partijen' verdubbelt het aandeel in het politieke nieuws op de voorpagina (zie tabel 15).

Tabel 15 Aandacht voor politieke partijen, inclusief bewindspersonen

	Eerste helft 2006				Tweede helft 2006			
	Krant als geheel		Voorpagina		Krant als geheel		Voorpagina	
	N	%	N	%	N	%	N	%
CDA	1077	22.4	80	16.6	957	22.5	129	27.1
VVD	1819	37.8	183	38.0	1434	33.7	198	41.6
D66	549	11.4	57	11.8				
Regeringspartijen	3445	71.6	320	66.4	2391	56.2	327	68.7
PvdA	816	17.0	97	20.1	614	14.4	70	14.7
SP	106	2.2	20	4.1	225	5.3	6	1.3
GroenLinks	181	3.8	11	2.3	174	4.1		
Linkse oppositie	1103	22.9	128	26.6	1013	23.8	76	16.0
D66					259	6.1	40	8.4
ChristenUnie	48	1.0	2	0.4	88	2.1	10	2.1
SGP	42	0.9	4	0.8	38	0.9		
LPF	72	1.5	11	2.3	101	2.4	5	1.1
PVV	25	0.5	3	0.6	124	2.9	10	2.1
Groep Nawijn	48	1.0	2	0.4	46	1.1		
Partij vd Dieren					60	1.4		
Eén NL	20	0.4	10	2.1	65	1.5	5	1.1
Groep Oudenallen					48	1.1		
Leefbaar Nederland	7	0.1	2	0.4	18	0.4	3	0.6
Totaal overige partijen	262	5.4	34	7.1	847	19.9	73	15.3
Totaal algemeen	4810	100.0	482	100.0	4251	100.0	476	100.0

3.3.2 Verschillen in aandachtsverdeling tussen kranten

De aandachtsverdeling over politieke partijen verschilt van krant tot krant, zowel in de eerste als in de tweede helft van 2006. In de eerste helft van 2006, lopen de aandachtspercentages voor de verschillende partijen in de dagbladen redelijk tot zeer sterk uitéén (zie tabel 16).

Wat de top vier betreft, zijn de uitersten in relatieve aandacht als volgt:

- De VVD krijgt in *NRC Next* relatief de meeste (iets meer dan 50%) en in *Trouw* de minste aandacht (ruim 30%);
- Het CDA krijgt in *Trouw* relatief de meeste (ruim 25%), in *NRC Next* de minste aandacht (17%);
- De PvdA krijgt in *De Telegraaf* en *Trouw* relatief de meeste (iets meer dan 22%), in *NRC Next* de minste aandacht (net geen 5%);
- D66 krijgt in *NRC Next* relatief de meeste (ruim 19%), in *Spits* de minste aandacht (bijna 7%);

Tabel 16 Relatieve aandacht voor politieke partijen inclusief bewindslieden per dagblad in de eerste helft van 2006

	De Volkskrant		NRC Handelsbl.		De Telegraaf		Trouw		Algemeen Dagblad		NRC Next		Spits		Metro	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
CDA	165	20.0	176	22.9	136	21.2	165	25.2	143	22.0	41	16.9	82	25.0	169	24.1
VVD	313	37.8	262	34.2	214	33.4	206	31.5	308	47.5	122	50.2	141	43.0	253	36.1
D66	107	12.9	104	13.6	60	9.4	65	9.9	59	9.1	47	19.3	22	6.7	85	12.1
PvdA	148	17.9	131	17.1	144	22.5	147	22.4	82	12.6	12	4.9	43	13.1	109	15.6
SP	21	2.5	12	1.6	19	3.0	3	0.5	12	1.8			13	4.0	26	3.7
GroenL	56	6.8	27	3.5	19	3.0	25	3.8	14	2.2	3	1.2	8	2.4	29	4.1
ChristenUnie			17	2.2	15	2.3	6	0.9					5	1.5	5	0.7
SGP			8	1.0	8	1.2	11	1.7	9	1.4	4	1.6	1	0.3	1	0.1
LPF	5	0.6	20	2.6	7	1.1	20	3.1	11	1.7	1	0.4	6	1.8	2	0.3
PVV	4	0.5	2	0.3	1	0.2			11	1.7	2	0.8	2	0.6	3	0.4
Gr.Nawijn	5	0.6	8	1.0	3	0.5	5	0.8			11	4.5	5	1.5	11	1.6
Eén NL	3	0.4			10	1.6									7	1.0
Leefbaar NL					5	0.8	2	0.3								
Totaal	827	100.0	767	100.0	641	100.0	655	100.0	649	100.0	243	100.0	328	100.0	700	100.0

De verschillen in relatieve aandacht nemen niet weg dat de top vier in alle kranten uit VVD, CDA, PvdA en D66 bestaat. In zes van de acht kranten is dat ook precies in deze volgorde. Alleen *De Telegraaf* en *NRC Next* laten een iets andere volgorde zien (zie figuur 1).

Figuur 1 Volgorde in relatieve aandacht voor VVD, CDA, PvdA en D66 in dagbladen

Dagblad	Volgorde aandacht voor			
	VVD	CDA	PvdA	D66
de Volkskrant	1	2	3	4
NRC Handelsblad	1	2	3	4
De Telegraaf	1	3	2	4
Trouw	1	2	3	4
Algemeen Dagblad	1	2	3	4
NRC Next	1	3	4	2
Spits	1	2	3	4
Metro	1	2	3	4

VVD, CDA, PvdA en D66 zijn gezamenlijk goed voor gemiddeld bij 89% van de aandacht voor politieke partijen. In dit opzicht zijn de verschillen tussen kranten klein: *De Telegraaf* (86.5% voor de 'grote vier') laat iets meer ruimte open voor de overige negen partijen dan *NRC Next* (91.3% voor de 'grote vier'). De verschillen in aandacht voor de overige politieke partijen zijn mede als gevolg van die sterke concentratie op de 'grote vier' gering tot zeer gering.

In de tweede helft van 2006 zijn de verschillen in relatieve aandacht voor de politieke partijen in de dagbladen minder groot dan in de eerste helft van 2006 (zie tabel 17).

Tabel 17 Relatieve aandacht voor politieke partijen inclusief bewindslieden per dagblad in de tweede helft van 2006

	de Volkskrant		NRC/H		De Telegraaf		Trouw		Algemeen Dagblad		NRC Next		Spits		Metro	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
CDA	185	23.1	150	27.8	106	23.4	161	26.5	99	20.7	71	14.9	58	19.1	127	21.5
VVD	233	29.1	210	38.9	134	29.6	204	33.6	197	41.1	149	31.2	121	39.9	186	31.4
D66	77	9.6	38	7.0	11	2.4	30	4.9	28	5.8	36	7.5	19	6.3	20	3.4
PvdA	152	19.0	55	10.2	101	22.3	85	14.0	37	7.7	38	8.0	39	12.9	107	18.1
SP	41	5.1	10	1.9	32	7.1	35	5.8	17	3.5	15	3.1	24	7.9	51	8.6
GroenLinks	23	2.9	24	4.4	24	5.3	19	3.1	7	1.5	31	6.5	13	4.3	33	5.6
Chr. Unie	16	2.0	1	.2	13	2.9	17	2.8	15	3.1	8	1.7	4	1.3	14	2.4
SGP	1	0.1	8	1.5			6	1.0	12	2.5	2	0.4	6	2.0	3	0.5
LPF	29	3.6	2	.4	5	1.1	7	1.2	11	2.3	39	8.2	2	.7	6	1.0
PVV	22	2.8	17	3.1	7	1.5	14	2.3	13	2.7	38	8.0	7	2.3	6	1.0
Gr. Najjn	10	1.3			1	.2	16	2.6	10	2.1	6	1.3			3	0.5
Partij vd Dieren	3	.4	9	1.7	12	2.6	10	1.6	4	.8	9	1.9	1	.3	12	2.0
Eén NL	8	1.0			5	1.1	3	.5	17	3.5	19	4.0	6	2.0	7	1.2
Gr. Oudenallen			7	1.3	2	.4			3	.6	16	3.4	3	1.0	17	2.9
Leefbaar NL.			9	1.7					9	1.9						
Totaal	800	100.0	540	100.0	453	100.0	607	100.0	479	100.0	477	100.0	303	100.0	592	100.0

Wat de top vier in de tweede helft van 2006 betreft, zijn de uitersten in relatieve aandacht als volgt:

- de VVD krijgt in *Algemeen Dagblad* relatief de meeste (iets meer dan 40%), in *de Volkskrant* de minste aandacht (iets meer dan 29%);
- het CDA krijgt in *NRC Handelsblad* relatief de meeste (bijna 28%) en in *NRC Next* de minste aandacht (bijna 15%);
- de PvdA krijgt in *De Telegraaf* relatief de meeste (ruim 22%), in *Algemeen Dagblad* de minste aandacht (bijna 8%);
- D66 krijgt in *de Volkskrant* relatief de meeste (bijna 10%) en in *De Telegraaf* de minste aandacht (ruim 2%).

De top vier per krant is in de tweede helft van 2006 iets breder van samenstelling dan in de eerste helft. Met andere woorden: de redacties concentreren zich wat minder op VVD, CDA, PvdA en D66 dan in het eerste half jaar. Zijn deze partijen in het eerste half jaar nog goed voor gemiddeld 89% van de aandacht, in het tweede half jaar is dat percentage gedaald naar ruim driekwart. De ontstane ruimte wordt opgevuld door de SP (in vier dagbladen in de top vier), de LPF en de PVV (beide in één krant in de top vier – zie figuur 2).

De concentratie op de top vier is het sterkst in *NRC Handelsblad* (84% van de aandacht gaat naar de top vier), het minst sterk in *NRC Next* (ruim 62% van de aandacht gaat naar de top vier). Kortom: ook per krant bekeken, wordt in het zicht van verkiezingen de samenstelling van het politieke nieuws (iets) gevarieerder.

Figuur 2 Volgorde in top vier relatieve aandacht voor politieke partijen per krant

Dagblad	Volgorde aandacht voor						
	VVD	CDA	PvdA	SP	D66	LPF	PVV
de Volkskrant	1	2	3		4		
NRC Handelsblad	1	2	3		4		
De Telegraaf	1	2	3	4			
Trouw	1	2	3	4			
Algemeen Dagblad	1	2	3		4		
NRC Next	1	2	4			3	4
Spits	1	2	3	4			
Metro	1	2	3	4			

3.4 Fractievoorzitters in het nieuws

In deze paragraaf beginnen we met de (relatieve) aandacht voor de verschillende fractievoorzitters. In 2006 hebben verschillende partijen meer dan één fractievoorzitter gehad. D66 spant de kroon: in februari 2006 treedt Boris Dittrich af nadat de Tweede Kamer met grote meerderheid een motie van D66, SP en GroenLinks verwerpt en daarmee het groene licht geeft voor de inzet van militairen in Uruzgan. Loesewies van der Laan, tot dat moment vice-voorzitter van de fractie, volgt hem op. Zij wordt op haar beurt, na de vervroegde verkiezingen in november 2006, opgevolgd door Alexander Pechtold. Bij de VVD treedt fractievoorzitter Jozias van Aartsen af na de voor de VVD teleurstellende uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen in maart. Zijn opvolger is Willibrord van Beek. Na de strijd om het lijsttrekkerschap wordt Van Beek opgevolgd door Mark Rutte. Maxime Verhagen ten slotte, fractievoorzitter van het CDA, wordt na de verkiezingen in november opgevolgd door Jan Peter Balkenende. Bij het bepalen van de aandacht voor de fractievoorzitters van de diverse partijen, is met deze wisselingen van de wacht rekening gehouden: de aandacht voor Dittrich/Van der Laan/Pechtold, voor Van Aartsen/Van Beek/Rutte en voor Verhagen/Balkenende is opgeteld.

In tabel 18 geven we een overzicht van de aandacht voor de fractievoorzitters van de verschillende partijen in de eerste en tweede helft van 2006. Hierbij maken we onderscheid tussen de aandacht voor fractievoorzitters in de dagbladen als geheel en de aandacht voor fractievoorzitters op de voorpagina's.

In de eerste helft van 2006 is de fractievoorzitter van de grootste oppositiepartij, Wouter Bos, verreweg het meest in de publiciteit. Met de winst van de PvdA bij de gemeenteraadsverkiezingen zit hij publicitair op rozen. Ook de fractievoorzitter van D66, Dittrich/Van der Laan, krijgt relatief veel aandacht, zowel in de krant als geheel als op de voorpagina's. Deze aandacht wordt wel gegeneerd door acties die voor een partij niet zondermeer positief zijn. In februari, na een vergeefse poging deelname van Nederland aan een militaire missie in Uruzgan tegen te houden, treedt Dittrich af. Zijn opvolger, Loesewies van der Laan, genereert in eerste instantie veel publiciteit met het feit dat zij hem opvolgt, naderhand met het opzeggen van het vertrouwen in minister Verdonk van Vreemdelingenzaken en

Integratie met als gevolg de val van het kabinet Balkenende II. Samen zijn de fractievoorzitters van PvdA en D66 goed voor 95% van al het nieuws op de voorpagina's over fractievoorzitters. Verhagen (CDA) en Wilders maken de honderd procent vol.

Tabel 18 Aandacht voor fractievoorzitters in het nieuws

Fractievoorzitters*	Eerste helft 2006				Tweede helft 2006			
	Krant als geheel		Voorpagina		Krant als geheel		Voorpagina	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Bos	194	41.1	24	52.2	265	30.6	36	42.4
Dittrich/Van der Laan/Pechtold	125	26.5	20	43.5	48	5.5	5	5.9
Halsema	34	7.2			58	6.7		
Van Aartsen/Van Beek/Rutte	28	5.9			208	24.0	26	30.6
Herben**	21	4.4			2	0.2		
Wilders	19	4.0	1	2.2	69	8.0	6	7.1
Marijnissen	15	3.2			76	8.8		
Verhagen/Balkenende	12	2.5	1	2.2	87	10.0	11	12.9
Rouvout	12	2.5			23	2.7	1	1.2
Van der Vlies	12	2.5			13	1.5		
Thieme***					17	0.2		
Totaal	472	100.0	46	100.0	866	100.0	85	100.0

* In volgorde van aandacht in krant als geheel in eerste helft van 2006

** Partij na de verkiezingen niet teruggekeerd in Tweede Kamer

*** Partij na verkiezingen voor het eerst in Tweede Kamer

In de tweede helft van 2006, met de verkiezingscampagne in volle gang, verandert het beeld sterk. Nog steeds krijgt Bos de meeste aandacht in de dagbladen, maar nu wordt hij gevolgd door Mark Rutte, fractievoorzitter van de VVD. Nadat hij de tweestrijd met Verdonk om het lijsttrekkerschap van de VVD heeft gewonnen, treedt hij af als staatssecretaris van Sociale Zaken en volgt hij Willibrord van Beek op als fractievoorzitter. De fractievoorzitter van D66 – tot de verkiezingen Loesewies van der Laan, daarna Alexander Pechtold – trekt aanzienlijk minder aandacht dan in de eerste helft van 2006. De fractievoorzitters van de SP, GroenLinks en PVV scoren in de tweede helft van 2006 publicitair beter dan de fractievoorzitter van D66. Op de voorpagina's trekt Bos ook in de tweede helft van 2006 de meeste aandacht, zij het dat zijn positie minder dominant is dan in de eerste helft. De fractievoorzitter van D66 komt aanzienlijk minder vaak aan bod op de voorpagina, de fractievoorzitter van de VVD juist aanzienlijk vaker. Ook de fractievoorzitter van de PVV, Geert Wilders, weet zijn positie op de voorpagina's te verbeteren. Zijn uitspraken tijdens de verkiezingsstrijd zijn hier niet vreemd aan.

De verschillen in (relatieve) aandacht voor de fractievoorzitters tussen de dagbladen zijn behoorlijk groot (zie tabel 19).

Tabel 19 Aandacht voor de fractievoorzitters in de verschillende dagbladen

	de Volkskrant		NRC/H		De Telegraaf		Trouw		Algemeen Dagblad		NRC Next		Spits		Metro	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bos	101	40.1	60	33.1	95	46.6	56	31.6	28	24.1	20	21.1	37	45.1	62	32.5
Dittrich / vd Laan / Pechtold	53	21.0	33	18.2	18	8.8	17	9.6	14	12.1	11	11.6	7	8.5	20	10.5
Halsema	23	9.1	7	3.9	16	7.8	4	2.3	1	0.9	19	20.0	9	11.0	13	6.8
V. Aartsen / Rutte	36	14.3	28	15.5	13	6.4	59	33.3	32	27.6	14	14.7	8	9.8	46	24.1
Marijnissen	13	5.2	3	1.7	19	9.3	15	8.5	5	4.3	3	3.2	12	14.6	21	11.0
Verhagen/ Balkenende	7	2.8	24	13.3	29	14.2	13	7.3	9	7.8	3	3.2			14	7.3
Rouvout	1	0.4			10	4.9	7	4.0	5	4.3			4	4.9	8	4.2
Van der Vlies			11	6.1					10	8.6	4	4.2				
Wilders	18	7.1	15	8.3	4	2.0	6	3.4	12	10.3	21	22.1	5	6.1	7	3.7
Totaal	252	100.0	181	100.0	204	100.0	177	100.0	116	100.0	95	100.0	82	100.0	191	100.0

Beperken we ons tot de fractievoorzitters die in één of meer dagbladen in de top vier staan, dan zijn de uitersten in aandacht voor fractievoorzitters als volgt¹⁴:

- de fractievoorzitter van de PvdA, Wouter Bos, krijgt in *De Telegraaf* relatief de meeste (bijna 47%), in *NRC Next* relatief de minste aandacht (iets meer dan 21%);
- de fractievoorzitter van de VVD (Jozias van Aartsen/Willibrord van Beek/Mark Rutte) krijgt in *Trouw* relatief de meeste (ruim 33%), in *De Telegraaf* relatief de minste aandacht (ruim 6%);
- de fractievoorzitter van D66 (Dittrich/Van der Laan/Pechtold) krijgt in *de Volkskrant* relatief de meeste (21%), in *Spits* de minste aandacht (ruim 8%);
- de fractievoorzitter van de SP, Jan Marijnissen, krijgt in *Spits* relatief de meeste (bijna 15%), in *NRC Handelsblad* de minste aandacht (bijna 2%);
- de fractievoorzitter van GroenLinks krijgt in *NRC Next* de meeste (20%) in *Algemeen Dagblad* de minste aandacht (bijna 1%);
- de fractievoorzitter van de PVV krijgt in *NRC Next* de meeste (22%) in *De Telegraaf* de minste aandacht (2%);
- de fractievoorzitter van het CDA krijgt in *De Telegraaf* de meeste (ruim 14%), in *Spits* de minste aandacht (wordt niet genoemd).

Voor de zeven fractievoorzitters die in één of meer kranten in de top vier van relatieve aandacht staan, is het gemiddelde verschil tussen meeste en minste aandacht 19 procent. In combinatie met het relatief grote aantal fractievoorzitters dat in één of meer kranten in de top vier staat, wijst dit erop dat de kranten wat aandacht voor fractievoorzitters betreft, tamelijk

¹⁴ Fractievoorzitters gerangschikt naar het aantal kranten waarin ze in de top vier staan (bij gelijk aantal geeft hoogste notering de doorslag).

uiteénlopende keuzes hebben gemaakt. Dat beeld wordt bevestigd als we kijken naar de volgorde in relatieve aandacht voor de top vier per krant. Geen enkele krant kent dezelfde top vier en alleen fractievoorzitter Bos (PvdA) staat in alle kranten in de top vier (zie figuur 3).

Figuur 3 Volgorde in top vier relatieve aandacht voor fractievoorzitters per krant

Dagblad	Volgorde in aandacht voor fractievoorzitter van						
	<i>PvdA</i>	<i>VVD</i>	<i>D66</i>	<i>SP</i>	<i>GroenLinks</i>	<i>PVV</i>	<i>CDA</i>
de Volkskrant	1	3	2		4		
NRC Handelsblad	1	3	2				4
De Telegraaf	1		4	3			2
Trouw	2	1	3	4			
Algemeen Dagblad	2	1	3			4	
NRC Next	2	4			3	1	
Spits	1	4		2	3		
Metro	1	2	4	3			

Kortom: over de nieuwswaardigheid van fractievoorzitter Bos zijn de dagbladen het vrijwel eens, daarna maken de kranten keuzes die steeds verder uiteenlopen. Het meest sprekende voorbeeld: in *NRC Next* is Wilders de meest nieuwswaardige fractievoorzitter, in geen van de andere kranten staat hij in de top vier.

Politieke actoren en de context van het nieuws

4. Type politiek nieuws

Niet alleen de frequentie, ook de context waarbinnen politieke partijen en hun vertegenwoordigers in het politieke nieuws voorkomen, is van belang. In dit hoofdstuk gaan we in op de invalshoek van het politieke nieuws. Voor de indeling in soorten politiek nieuws onderscheiden we drie typen zinnen¹⁵:

- Zinnen met *steun en kritiek* (ook wel conflictnieuws genoemd): zinnen waarin twee politieke actoren elkaar steun betuigen dan wel kritiseren. Voorbeelden van dergelijke zinnen zijn "Rutte: 'Ayaan Hirsi Ali is rancuneus'" (*de Volkskrant* 21 augustus 2006), "VVD ontkent partijruzie over het vrije woord" (*Algemeen Dagblad*, 20 februari 2006) en "VVD kiest onverholven voor CDA" (*De Telegraaf*, 12 augustus 2006).
- Zinnen met *issuenieuw*: zinnen waarin beleidsinhoud centraal staat. Voorbeelden van dergelijke zinnen zijn "Van Geel: geld voor milieu-instituut" (*Spits*, 26 januari 2006), "Snelweg goed voor economie" (*De Telegraaf*, 28 april 2006), "Milieulimiet op snelweg rond stad leidt tot meer files" (*de Volkskrant*, 26 januari 2006).
- Zinnen met nieuws over *succes en falen*: zinnen waarin succes/falen van politici of politieke partijen centraal staat. Voorbeelden van dergelijke zinnen zijn "PvdA en SP winnen, grote klap voor CDA" (*NRC Handelsblad*, 8 maart 2006), "Balkenende is een keurige vent. Betrouwbaar. Je geeft hem je portemonnee en je krijgt rente terug" (*Trouw*, 11 november 2006), "D66 blaast veel te hoog van de toren" (*De Telegraaf*, 28 april 2006). Dit soort nieuws wordt in de literatuur ook wel 'horse race'-nieuws genoemd.

Over de acht onderzochte dagbladen als geheel gerekend, is ruim een derde van het politieke nieuws issuenieuws (35%). Het is gericht op de inhoud van (voorgesteld) beleid. Bijna de helft van het politieke nieuws over heel 2006 is te typeren als 'steun en kritiek' (47%), bijna een vijfde als 'succes en falen' (18%). Wat het issuenieuws betreft, is er weinig verschil tussen de kwartalen. Dat geldt niet voor 'steun en kritiek' en voor 'succes en falen'. 'Steun en kritiek' loopt uitéén van 37% in het eerste kwartaal tot ruim 55% in het tweede kwartaal. Dat heeft alles te maken met twee gebeurtenissen uit het roerige politieke jaar 2006 die zich in dat tweede kwartaal afspelen, te weten de strijd tussen Rutte en Verdonk om het lijsttrekkerschap van de VVD en de kwestie rond het paspoort van Ayaan Hirsi Ali. De strijd om het lijsttrekkerschap wordt eind mei 2006 beslecht in het voordeel van Rutte, de kwestie rond Ayaan's paspoort leidt half mei 2006 en eind juni 2006 tot lange en emotionele debatten in de Tweede Kamer en uiteindelijk tot de val van het kabinet en vervroegde verkiezingen. Kortom: het aanbod aan conflictnieuws is in het tweede kwartaal 2006 groot en dat is terug te zien in de berichtgeving. 'Succes en falen' - in het eerste kwartaal mede dankzij de gemeenteraadsverkiezingen nog goed voor ruim een kwart van het politieke nieuws - zakt in het tweede kwartaal terug tot tien procent, het wordt verdrongen door het conflictnieuws.

¹⁵ Zie ook Kleinnijenhuis, J., Scholten, O., Van Atteveldt, W., Van Hoof, A., Krouwel, A., Oegema, D., et al. (2007). *Nederland vijfstromenland; De rol van de media en stemwijzers bij de verkiezingen van 2006*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.

Tabel 20 De context van politiek nieuws in 2006

Invalshoek	Eerste kwartaal		Tweede kwartaal		Derde kwartaal		Vierde kwartaal		2006	
	<i>N</i>	<i>in %</i>	<i>N</i>	<i>in %</i>	<i>N</i>	<i>in %</i>	<i>N</i>	<i>in %</i>	<i>N</i>	<i>in %</i>
Issue standpunten	649	36.3	465	34.3	445	37.8	504	31.5	2063	34.9
Steun en kritiek	660	37.0	753	55.5	523	44.5	832	52.0	2768	46.8
Succes/falen	477	26.7	138	10.2	208	17.7	265	16.5	1088	18.4
Totaal	1786	100.0	1356	100.0	1176	100.0	1601	100.0	5919	100.0

Vergeleken met eerder verricht onderzoek wijkt het beeld over 2006 nauwelijks af. Kleinnijenhuis et al. rapporteren in hun onderzoeken naar de rol van media bij landelijke verkiezingen voor issuenieuws percentages die variëren van 28 in 1994 tot 38 in 2006, voor 'steun en kritiek' percentages die liggen tussen 45 (2006) en 51 (2002) en voor 'succes en falen' percentages tussen 16 (1998) en 21 (2002) (Kleinnijenhuis et al., 2007, p. 63¹⁵).

Behalve verschillen in de samenstelling van het politieke nieuws tussen kwartalen, zijn er zoals blijkt uit tabel 21 ook behoorlijk grote verschillen tussen de kranten, zowel absoluut (hoeveelheid nieuws over issues, 'steun en kritiek' en 'succes en falen') als relatief (verhouding tussen de drie soorten politiek nieuws).

Tabel 21 Politiek nieuws: de context, uitgesplitst naar krant

	Issue nieuws		Steun en kritiek		Succes en falen		Totaal	
	<i>N</i>	<i>in %</i>	<i>N</i>	<i>in %</i>	<i>N</i>	<i>in %</i>	<i>N</i>	<i>in %</i>
de Volkskrant	378	33.4	558	49.3	196	17.3	1132	100.0
NRC/H	320	33.2	464	48.1	181	18.8	965	100.0
De Telegraaf	215	30.6	345	49.0	143	20.4	703	100.0
Trouw	302	35.1	416	48.3	143	16.6	861	100.0
Algemeen Dagblad	274	37.7	319	43.8	135	18.5	728	100.0
NRC Next	128	37.3	160	46.6	55	16.0	343	100.0
Spits	195	45.9	148	34.8	82	19.4	426	100.0
Metro	250	32.9	358	47.0	152	20.0	760	100.0
Totaal	2063	34.9	2768	46.8	1088	18.4	5919	100.0

De ene krant bevat minder politiek nieuws (*NRC Next*, 343 uitspraken) dan de andere (*de Volkskrant*, 1132 uitspraken) en de ene krant besteedt verhoudingsgewijs meer aandacht aan issuenieuws - nieuws over steun en kritiek of nieuws over succes en falen - dan een andere. De uitersten (absoluut en relatief) zijn als volgt samen te vatten:

- *de Volkskrant* bevat in absolute termen het meeste issuenieuws ($N=378$), *NRC Next* het minste ($N=128$); relatief gaat *Spits* aan kop (46%) en is *De Telegraaf* hekkensluiter (bijna 31%);
- *de Volkskrant* bevat in absolute termen het meeste nieuws over steun en kritiek ($N=1558$), *Spits* het minste ($N=148$); relatief gaat *de Volkskrant* ook aan kop (ruim 49%) en is *Spits* hekkensluiter (bijna 35%);
- *de Volkskrant* bevat in absolute termen het meeste nieuws over succes en falen ($N=196$), *NRC Next* het minste ($N=55$); relatief gaat *De Telegraaf* aan kop (ruim 20%) en is *NRC Next* hekkensluiter (16%).

De verschillen in samenstelling van het politieke nieuws worden nog aanzienlijk groter als we per kwartaal per krant kijken naar de samenstelling van het politieke nieuws.¹⁶ Dit geeft een beter zicht op de verschillen in de samenstelling van het politieke nieuws tussen kranten. En daarmee biedt het tevens een beter inzicht in de vraag in hoeverre dagbladen zich van elkaar onderscheiden en gezamenlijk een pluriform aanbod aan politiek nieuws bieden.

Tabel 22 Politiek nieuws: de context uitgesplitst naar krant en kwartaal*

Kwartaal	Issuenieuws		Steun en kritiek		Succes en falen	
	<i>hoogste</i>	<i>laagste</i>	<i>hoogste</i>	<i>laagste</i>	<i>hoogste</i>	<i>laagste</i>
Eerste	Spits (70%)	Vk (30%)	Vk (48%)	Spits (10%)	Metro(34%)	Spits (20%)
Tweede	AD (43%)	Metro (17%)	NRC/H (62%)	NRC Next (45%)	Spits (21%)	Metro (5%)
Derde	Telegraaf (49%)	Vk(33%)	NRC Next (58%)	NRC/H (39%)	Metro (26%)	NRC Next (4%)
Vierde	AD (38%)	Telegraaf (22%)	Telegraaf (62%)	NRC Next (39%)	NRC Next (24%)	VK (13%)

* Leesvoorbeeld: in het eerste kwartaal heeft Spits het hoogste percentage issuenieuws (70%), de Volkskrant laagste (30%) Het verschil tussen de uitersten is 40%. Het verschil de tussen de uitersten per kwartaal is 6% (tabel 20), het verschil tussen de uitersten per krant is 15% (tabel 21).

Het verschil tussen de hoogste en de laagste scores in tabel 22 is vrijwel steeds aanzienlijk hoger dan het verschil tussen de hoogste en de laagste score per krant over het hele jaar en het verschil tussen de hoogste en de laagste score per kwartaal. In samenhang met de steeds wisselende combinaties van kranten met hoogste en laagste score, wijst dit er op dat de verschillen in samenstelling van het politieke nieuws per kwartaal aanzienlijk groter zijn dan de verschillen in samenstelling van het politieke nieuws op jaarbasis (zie tabel 21).

4.1 Politieke actoren en de context van het nieuws: issuenieuws nader beschouwd

Op basis van gedetailleerde analyse van koppen en leads van de artikelen over politieke aangelegenheden, zijn we nagegaan of de context waarin politieke actoren en issues genoemd worden, een positieve dan wel negatieve toonzetting heeft. Dat wil zeggen of een actor, afgaande op uitspraken in media, ergens voor dan wel tegen is. We beperken ons daarbij tot politieke actoren die op tenminste één issue tien keer of vaker worden genoemd (zie tabel 23). Bij de interpretatie van deze gegevens is het goed te bedenken dat positief/negatief hier niet de betekenis heeft van een beoordeling in termen van goed/slecht van een politieke actor door een journalist. Het gaat om twee typen uitspraken waarin politieke actoren en issues aan elkaar gekoppeld worden, te weten ‘actie’- en ‘affiniteits’-uitspraken. ‘Actie’-uitspraken zijn uitspraken waarin een handeling of optreden van een politieke actor ten aanzien van een issue is vervat. Voorbeeld van een dergelijke uitspraak: “Donner zet invoering identificatieplicht door.” ‘Affiniteits’-uitspraken zijn uitspraken waarin een gevoel of wens van een actor inzake een

¹⁶ Kijken we per krant naar verschillen in samenstelling van het politieke nieuws dan gaan we uit van het politieke nieuws over heel 2006 en vallen verschillen tussen kwartalen weg; kijken we per kwartaal naar de samenstelling van het politieke nieuws dan gaan we uit van het politieke nieuws als geheel (alle kranten samen) en vallen verschillen tussen kranten weg.

issue wordt uitgedrukt. Voorbeeld van een dergelijke uitspraak: “Halsema oneens met identificatieplicht.”

Kijken we naar de drie meest voorkomende issues per (categorie) politieke actor, dan zien we dat bewindspersonen van het CDA (N=170) in het issuenieuws bijna twee keer zo vaak de koppen en leads van het politieke nieuws halen dan bewindspersonen van de VVD (N=87). De bewindspersonen van D66 blijven steken op een aanzienlijk lager aantal (N=19). Waarbij aangetekend moet worden dat D66 in de tweede helft van 2006 niet langer deel uitmaakt van het kabinet.

De issue top drie van bewindslieden van het CDA respectievelijk de VVD vertoont weinig overlap. Alleen ‘rechtse issues’ staan zowel bij de bewindslieden van het CDA als de VVD in de top drie. Sterker: het is voor beide partijen het thema waarmee ze in het issuenieuws het meest frequent de koppen en de leads halen.

Tabel 23 Bewindslieden, politieke partijen en issueprofilering: positief of negatief getoonzette context

Politieke actor	Issue	Frequentie	Lading
CDA bewindspersonen	Rechtse issues ¹⁷	60	-0.6
	Gezondheidszorg	56	-0.2
	Linkse issues ¹⁸	54	-0.2
VVD bewindspersonen	Rechtse issues	40	0.0
	Criminaliteitsbestrijding	26	-0.2
	Milieu	21	0.1
D66 bewindspersonen	Asielzoekers/integratie	7	0.9
	Criminaliteitsbestrijding	6	-0.9
	Bestuurlijke vernieuwing	6	0.5
Regeringspartijen	Rechtse issues	34	-0.3
	Nieuw linkse issues ¹⁹	32	0.5
	Asielzoekers/integratie	28	0.2
Linkse oppositie	Linkse issues	50	0.2
	Asielzoekers/integratie	38	0.3
	Nieuw linkse issues	33	0.2
Overige partijen	Nieuw linkse issues	21	0.9
	Criminaliteitsbestrijding	8	-0.2
	Rechtse issues	7	-0.3
Totaal	Rechtse issues	155	-0.3
	Linkse issues	142	0.0
	Nieuw linkse issues	122	0.4

¹⁷ Rechtse issues: belastingverlaging, overheidsfinancien etc.

¹⁸ Linkse issues: sociale zekerheid, armoedebestrijding etc.

¹⁹ Nieuw linkse issues: emancipatie, kinderopvang etc.

De verwante politieke partijen halen in het issuenieuws veel minder vaak de koppen en leads (N=94 om N=276 voor bewindspersonen). Tussen regeringspartijen en kabinet als geheel is weinig overlap in de issues waarmee ze het nieuws halen. De top drie van het kabinet bestaat uit 'rechtse issues' (N=100), 'gezondheid' (N=56) en 'linkse issues' (N=54). In de top drie van de regeringspartijen komt alleen 'rechtse issues' voor (N=34). Voor het overige halen de regeringspartijen in het issuenieuws de koppen en leads met issues die óf bij geen van de bewindspersonen in de top drie staan (nieuw linkse issues) óf hooguit bij de bewindslieden van één van de drie regeringspartijen.

4.2 Politieke actoren en de context van het nieuws: steun en kritiek nader beschouwd

Politiek nieuws dat als conflict nieuws kan worden getypeerd, roept onmiddellijk vragen op: wie steunt wie, wie ligt in de clinch met wie en/of wie gaat met wie in debat. Gegeven het aantal politieke actoren, zijn veel combinaties mogelijk. We beginnen met politieke partijen versus het kabinet in de eerste helft van 2006 (zie tabel 24).

Tabel 24 Steun en kritiek in koppen en leads: politieke partijen versus het kabinet in de eerste helft van 2006

Actor	VK		NRC/H		Telegraaf		Trouw		AD		Next		Spits		Metro		Totaal	
	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*
CDA	23	0.1	31	-0.4	23	0.1	19	0.2	25	0.0	3	-0.2	26	0.6	17	0.2	165	0.1
VVD	54	-0.1	26	-0.6	22	-0.3	24	-0.3	10	-0.1	10	0.4	24	0.1	25	0.4	194	-0.1
D66	7	-0.2	22	-0.7	2	-0.3	5	0.7	5	-0.5	2	-0.3	1	-1.0	8	0.3	53	-0.3
PvdA	3	-1.0	13	-0.7	3	-0.4	4	-1.0	5	-0.8					3	-0.4	32	-0.7
SP	1	-1.0					2	-1.0	2	-1.0					3	-0.5	8	-0.8
Gr. Links	3	-1.0			1	-1.0	2	-1.0	1	0.0					1	-1.0	8	-0.9
PVV									1	0.0			1	0.0			2	0.0
LPF	1	-1.0							1	0.0			1	0.0	1	1.0	4	0.0
SGP			1	-1.0			2	-1.0							1	1.0	4	-0.5
Chr. Unie															1	-1.0	1	-1.0
Gr. Nawijn							2	-0.8			3	-0.3	5	-0.5	4	0.1	14	-0.4
Totaal	92	-0.2	93	-0.6	52	-0.1	60	-0.2	49	-0.2	17	0.1	58	0.2	64	0.2	485	-0.1

* R staat voor Richting, ofwel de lading die de uitspraak heeft. Deze richting heeft een waardenbereik van +1.00 tot -1.00, waarbij +1.00 staat voor uitsluitend warme steunbetuigingen en -1.00 voor uitsluitend stevige kritiek

Niet de linkse oppositiepartijen maar uitgerekend de regeringspartijen komen in de koppen en leads van het politieke nieuws aanzienlijk vaker voor dan de linkse oppositie met (licht) kritische opmerkingen over het kabinet(sbeleid). CDA, VVD en D66 zijn samen goed voor verreweg het grootste deel van het 'steun en kritiek nieuws' met betrekking tot het kabinet (N=412, 85% van het totaal). Over alle regeringspartijen samen gerekend is de toon heel licht negatief (-0.05). Het CDA is per saldo licht positief, de VVD licht negatief en D66 iets sterker negatief over het kabinet. Kortom: de regeringspartijen geven het kabinet geen massale steun maar vallen het kabinet ook niet of nauwelijks af. De linkse oppositiepartijen komen veel minder vaak in het nieuws met kritiek op het kabinet(sbeleid) (N=48, 10% van het totaal), maar die kritiek is wel aanzienlijk scherper (-0.80).

Op het eerste gezicht is het opmerkelijk dat regeringspartijen zich zo veel vaker kritisch uitlaten over het kabinet dan de linkse oppositie. Bij nader inzien past de frequente kritiek van regeringspartijen wel in het algemene beeld van onderzoek naar nieuws(selectie). Immers: wat in de lijn der verwachtingen ligt, heeft minder nieuwswaarde dan het onverwachte. Dat Ajax van FC Knudde wint is geen nieuws, het omgekeerde haalt de voorpagina. Dit mechanisme zorgt er voor dat kritiek van regeringspartijen een hogere nieuwswaarde heeft dan kritiek van oppositiepartijen.

In de tweede helft van 2006 wijzigt het beeld nauwelijks (zie tabel 25). De regeringspartijen zijn opnieuw goed voor het grootste deel van het 'steun en kritiek nieuws' (N=369, 78% van het totaal). Het CDA is per saldo neutraal, de VVD negatief over het kabinet. Over beide regeringspartijen gerekend is de toon in de koppen en leads (licht) negatief. De toon van de linkse oppositiepartijen is onverminderd scherp (-.90). De frequentie waarmee ze met kritiek op het kabinet de koppen en leads halen ligt iets hoger dan in de eerste helft van het jaar (N=86, 18% van het totaal). Met daarbij de kanttekening dat de toon van de PvdA jegens het kabinet milder is dan in de eerste helft van 2006, en die van SP en GroenLinks juist scherper. D66 ten slotte haalt de koppen en leads nog maar zelden. De nieuwswaarde van deze partij is fors gedaald nu de partij geen deel meer uitmaakt van het kabinet.

Tabel 25 Steun en kritiek in koppen en leads: politieke partijen versus het kabinet in tweede helft van 2006

Actor	VK		NRC/H		Telegraaf		Trouw		AD		Next		Spits		Metro		Totaal	
	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*
CDA	35	-0.3	19	0.3	15	0.1	15	-.4	10	0.1	8	05	15	0.3	17	0.0	134	0.0
VVD	51	-0.7	35	-0.5	15	-0.8	26	-.4	28	-0.5	26	-03	19	-0.2	34	-0.3	235	-0.5
D66	4	0.3					1	-1.0			1	-1.0					6	-0.2
PvdA	7	-1.0	12	0.4	9	-0.6	6	-.2	3	-0.1	5	-06	1	-1.0	16	-0.8	59	-0.4
SP	1	-1.0		0.	1	-1.0					4	-1.0	1	-1.0	4	-1.0	11	-1.0
Gr. Links	7	-1.0	1	-1.0	4	-1.0	1	00			1	-1.0			2	-1.0	16	-0.9
PVV																		
LPF						1	1.0										1	1.0
SGP														1	1.0		1	1.0
Chr. Unie	3	1.0			2	0.0			1	1.0	1	-1.0	1	-1.0	1	-1.0	9	0.1
Totaal	109	-0.5	66	-0.1	47	-0.4	49	-.04	43	-0.3	47	-0.3	36	0.0	75	-0.4	472	-0.4

* R staat voor Richting, ofwel de lading die de uitspraak heeft. Deze richting heeft een waardenbereik van + 1.00 tot - 1.00, waarbij + 1.00 staat voor uitsluitend warme steunbetuigingen, -1.00 voor uitsluitend stevige kritiek

Ook op dit punt verschillen de dagbladen nogal in hun berichtgeving. Wie *Spits* leest krijgt in de eerste helft van 2006 de indruk dat het CDA behoorlijk positief is over het kabinet (N=26, +.60). Voor de lezers van *NRC Handelsblad* geldt precies het omgekeerde: het CDA is tamelijk kritisch over het kabinet (N=31, -.40). Ook voor VVD, D66 en de linkse oppositie zien we in de berichtgeving flinke verschillen in toon. Voor VVD, D66 en de linkse oppositiepartijen zijn de uitersten als volgt:

- in *NRC Handelsblad* is de VVD behoorlijk kritisch over het kabinet (N=26, -.60), in *Metro* tamelijk positief (N=8, +.40);

- in *NRC Handelsblad* is D66 behoorlijk kritisch over het kabinet (N=22, -.70), in *Trouw* behoorlijk positief (N=5, +.70);
- in *de Volkskrant* is de linkse oppositie zeer kritisch over het kabinet (N=7, -1.0), in *Metro* is de toon aanzienlijk milder (N=7, -.50).

Ook in de tweede helft van 2006 zien we dergelijke verschillen tussen kranten. Voor CDA, VVD en de linkse oppositiepartijen zijn de uitersten als volgt²⁰:

- in *Trouw* is het CDA tamelijk kritisch over het kabinet (N=15, -.40), in *NRC Handelsblad* licht positief (N=19, +.30);
- in *de Volkskrant* is de VVD behoorlijk kritisch over het kabinet (N=51, -.70), in *Spits* is de toon licht negatief (N=19, -.20);
- in *de Volkskrant* is de linkse oppositie maximaal negatief over het kabinet (N=15, -1.0), in *NRC Handelsblad* licht positief (N=13, +.30).

Zonder verder onderzoek is niet te achterhalen hoe deze verschillen precies te verklaren zijn. Het resultaat is in ieder geval dat de koppen en leads waarin politieke partijen zich uitlaten over het kabinet, een gevarieerd beeld opleveren. De dagbladen laten, zowel wat frequentie als wat richting van uitspraken van politieke partijen over het kabinet betreft, (grote) verschillen zien.

Politieke partijen nemen niet alleen het kabinet maar - zeker in verkiezingstijd - ook elkaar voortdurend op de korrel. En ook binnen partijen is met enige regelmaat sprake van meningsverschillen en stevige discussies. In de eerste helft van 2006 nemen CDA, VVD en PvdA het overgrote deel van alle onderlinge partijkritiek voor hun rekening (N=368, 80% van totaal). En daarvan heeft dan weer het overgrote deel betrekking op CDA, VVD of PvdA (N=350, 95%). De drie middenpartijen laten in de koppen en leads de overige partijen vrijwel geheel links liggen. 'Steun en kritiek' speelt zich bijna geheel af binnen de 'gesloten driehoek' van CDA, VVD en PvdA.

In de koppen en leads trekken discussies en meningsverschillen *binnen* de drie grote middenpartijen aanzienlijk meer aandacht dan discussies en meningsverschillen *tussen* deze drie partijen (N=245, 70%). Er is wel een groot verschil tussen CDA en PvdA enerzijds en de VVD anderzijds. Bij CDA en PvdA heeft iets meer dan de helft van het 'steun en kritiek' nieuws betrekking op de eigen partij: CDA (N=46, 55%) en PvdA (N=42, 55%). Per saldo is de toon binnen beide partijen heel licht positief. De VVD is veel sterker met zichzelf bezig: Bij deze partij is ruim tachtig procent van het 'steun en kritiek' nieuws intern gericht (N=157, 82%). Dit is grotendeels terug te voeren op de strijd om het lijsttrekkerschap van de VVD tussen Rutte en Verdonk. Bij alle drie partijen is de toon per saldo zeer gematigd. Minstens zo belangrijk als de eindscore is de wijze waarop die score tot stand komt. Zo'n score kan zijn opgebouwd uit een reeks heel gematigde scores maar evengoed uit een reeks maximaal negatieve en maximaal positieve scores, waarbij het aantal negatieve net iets hoger is dan het aantal positieve (of omgekeerd).

Nadere analyse leert dat het laatste het geval is. Van de evaluatieve uitspraken van CDA, VVD en PvdA in het eerste half jaar (N=392) heeft een overgrote meerderheid de waarde van - 1 of + 1

²⁰ D66 laten we buiten beschouwing, deze partij haalt de koppen en leads slechts af en toe met kritiek op het kabinet.

(N=342, 87%). In de tweede helft van 2006 is dat nog een fractie meer: Van de 427 evaluatieve uitspraken hebben er 282 (89%) een waarde van - 1 of + 1. Met andere woorden: het politieke klimaat tussen de drie partijen lijkt sterk gepolariseerd.²¹

Tabel 26 Steun en kritiek in koppen en leads: partijen onderling in eerste helft van 2006

Actor	CDA		VVD		D66		PvdA		SP		GroenLinks		PVV		Chr. Unie		Totaal			
	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*		
CDA	46	0.3	28	-0.4	2	-1.0	9	0.0	1	1.0	3	-0.1							89	0.0
VVD	20	-0.1	157	-0.1	4	-0.4	14	-			3	-0.1	1	1.0					198	-0.1
D66	5	-0.4	5	-0.8	33	0.0	1	1.0											44	-0.1
PvdA	12	0.0	22	-0.5			42	0.2			5	0.7							81	0.0
SP	1	-1.0							4	1.0									5	0.6
Gr. Links	6	-0.4	3	1.0			5	0.7			11	-0.3							26	0.0
PVV	3	-0.2	2	0.0			1	-											5	-0.3
Chr. Unie	3	0.4						1.0								8	-		11	-0.4
																0.8				
Totaal	96	0.1	217	-0.2	39	-0.1	71	0.1	5	1.0	23	-0.1	1	1.0	8	-0.8	460	-0.1		

* R staat voor Richting, oftewel de lading die de uitspraak heeft. Deze richting heeft een waardenbereik van +1.00 tot - 1.00, waarbij + 1.00 staat voor uitsluitend warme steunbetuigingen en -1.00 voor uitsluitend stevige kritiek

In de tweede helft van 2006 nemen CDA, VVD en PvdA opnieuw het grootste deel van de onderlinge partijkritiek voor hun rekening (N=417, 78% van totaal). De concentratie op de drie grote middenpartijen is iets minder sterk dan in de eerste helft van het jaar (N=357, 86%). In de koppen en leads komt vooral de PvdA vaker aan bod met uitspraken over andere politieke actoren dan CDA en VVD. De PvdA laat zich overwegend positief uit over de SP (N=17, +0.6), over GroenLinks (N=13, + 0.9) en over de ChristenUnie (N=7, + 0.2)

Ook in de tweede helft van 2006 trekken discussies en meningsverschillen binnen de drie grote middenpartijen in de koppen en leads meer aandacht dan discussies en meningsverschillen tussen de drie partijen, zij het minder sterk dan in de eerste helft van 2006 (N=187, 52% van totaal). Ook nu is er een groot verschil tussen enerzijds CDA en PvdA en anderzijds de VVD. Waar CDA en PvdA zich in de tweede helft van 2006 minder met zichzelf bezighouden (CDA: N=25, 32% van totaal; PvdA: N=23, 23%) blijft de VVD onverminderd intern gericht (N=139, 79%). Rutte heeft de campagne om het lijsttrekkerschap weliswaar gewonnen, maar daarmee is de discussie in de partij over koers en politieke stijl allerminst beëindigd. VVD'ers blijven hun meningsverschillen met regelmaat in de publiciteit uitvechten. De toon wordt scherper, de tegenstellingen groter.

²¹ Voor een deel is dat het gevolg van de manier waarop gecodeerd is. We kennen alleen de waarden 0, 0.5 en 1.0 (+ of -) toe, verdere verfijningen zijn achterwege gelaten. 'Eens met' resulteert in + 1.0, 'oneens met' in -1.0. In de politiek wijzen dergelijke uitdrukkingen niet op een sterke polarisatie.

Tabel 27 Conflict georiënteerd nieuws in koppen en leads: partijen onderling in tweede helft van 2006

Actor	CDA		VVD		D66		PvdA		SP		GroenLinks		PVV		Chr. Unie		Totaal	
	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*
CDA	25	0.3	25	-0.1	4	1.0	29	-0.6	3	-1.0	1	-1.0	1	1.0	7	-0.2	94	-0.1
VVD	31	-0.5	139	-0.6	1	0.0	7	-1.0	5	-1.0	2	-0.5	1	1.0	2	-1.0	187	-0.6
D66	4	0.5	2	-0.6	20	-0.4	1	1.0	1	1.0	1	0.0					29	-0.2
PvdA	50	-0.6	28	-0.8			23	0.6	17	0.6	13	0.9			5	0.3	136	-0.1
SP	3	-1.0	8	-0.9			10	0.9	2	1.0	5	0.8					27	0.2
Gr.Links	7	-1.0	5	-0.8	1	0.0	11	0.9	6	0.8	4	-1.0			2	1.0	36	0.1
PVV			1	-1.0									8	0.2			8	0.1
Chr.Unie	6	0.1	3	0.1			8	0.6							2	-1.0	19	0.2
Totaal	126	-0.4	210	-0.5	25	-0.2	90	0.2	33	0.3	26	0.4	10	0.4	18	-0.1	536	-0.2

* R staat voor Richting, oftewel de lading die de uitspraak heeft. Deze richting heeft een waardenbereik van +1.00 tot -1.00, waarbij +1.00 staat voor uitsluitend warme steunbetuigingen en -1.00 voor uitsluitend stevige kritiek

4.3 Politieke actoren en de context van het nieuws: nieuws over succes en falen nader beschouwd

In de eerste helft van 2006 bevatten de koppen en leads van het politieke nieuws in totaal ruim vijfhonderd uitspraken over succes en falen van politieke actoren.²² Bijna driekwart hiervan betreft uitspraken van regeringspartijen of de linkse oppositie. Afgaande op de koppen en leads falen de regeringspartijen (N=160, -0.6) en boekt de linkse oppositie succes na succes (N=212, +0.8). Per saldo heeft het kabinet weliswaar geen succes, maar faalt het ook niet (N=52, -0.0) (zie tabel 28).

Tabel 28 Nieuws over succes en falen in koppen en leads in de eerste helft van 2006

Politieke actor	N	Richting
CDA bewindspersonen	26	-0.2
VVD bewindspersonen	18	0.3
D66 bewindspersonen	8	-0.1
Kabinet	52	-0.0
Regeringspartijen*	160	-0.6
Coalitie	212	-0.5
Linkse oppositie**	206	0.8
Overige partijen***	88	-0.4
Totaal generaal	506	0.1

* CDA, VVD en D66

** PvdA, SP en Groen Links

*** LPF, Christen Unie, SGP, Groep Wilders, Groep Nawijn, Groep Lazrak

²² Het gaat hier alleen om uitspraken over succes en falen van politieke actoren. In de tabel 20 wordt een aantal van 1088 uitspraken over succes en falen genoemd. Daaronder vallen ook zinnen waarin een breed scala aan maatschappelijke actoren steun betuigt aan dan wel kritiek uitoefent op politieke actoren.

In de tweede helft van 2006 is van een scherpe tegenstelling tussen regeringspartijen en de linkse oppositie in termen van succes en falen geen spoor meer te bekennen. Beide komen uit op een score die falen noch succes impliceert.

Tabel 29 Nieuws over succes en falen in koppen en leads in de tweede helft van 2006

Politieke actor	N	Richting
CDA bewindspersonen	37	-0.4
VVD bewindspersonen	73	0.3
Kabinet	110	0.1
Regeringspartijen*	106	0.0
Coalitie	216	0.0
Linkse oppositie**	83	0.0
Overige partijen***	79	-0.2
Totaal generaal	378	0.0
* CDA, VVD en D66		
** PvdA, SP en Groen Links		
*** LPF, Christen Unie, SGP, Groep Wilders, Groep Nawijn, Groep Lazrak		

Afgaande op de koppen en leads van het politieke nieuws, hangt het in vrij sterke mate van de krant die iemand leest af of die persoon de indruk krijgt dat het goed dan wel slecht gaat met een bepaalde partij. In ieder geval verschillen de dagbladen nogal in de richting van de uitspraken over succes en falen voor dezelfde politieke actoren. Wat bewindslieden van CDA, VVD en D66 betreft, is het aantal uitspraken over succes en falen zo klein dat aan verschillen in richting niet veel waarde gehecht kan worden. Voor 'regeringspartijen' en 'linkse oppositie' ligt dat anders. Het aantal uitspraken over succes en falen ligt aanmerkelijk hoger en ook bij deze actoren zien we verschillen in richting. Voor 'regeringspartijen' zijn de uitersten *de Volkskrant* (N=47, -0.00) en *NRC Handelsblad* (N=36, -0.60). Kortom: in de koppen en leads in *NRC Handelsblad* slaat de balans voor de regeringspartijen door naar falen, in de koppen en leads in *de Volkskrant* is er van succes noch falen sprake. Voor de linkse oppositie zijn de uitersten te vinden in *de Volkskrant* (N=72, + 0.03) en *Trouw* (N=39, + 0.03) aan de ene kant en in *Metro* (N=38, + 0.9) aan de andere kant.²³ Al met al is de conclusie dat de berichtgeving over uitspraken van politieke partijen over succes en falen van 'regeringspartijen' en van 'linkse oppositie' een tamelijk gevarieerd beeld vertoont: de richting is in alle dagbladen dezelfde, de sterkte loopt (vrij) nogal uiteen.

²³ NRC Next (N=5, + 0.2) laten we buiten beschouwing vanwege het geringe aantal uitspraken

Tabel 30 Nieuws over succes en falen van partijen in koppen en leads uitgesplitst naar dagblad

Actor	de VK		NRC/H		Telegraaf		Trouw		AD		Next		Spits		Metro	
	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*
CDA bew.	5	-0.2	11	-0.3	12	-0.4	9	-0.4	10	-0.5	3	-0.8	9	.03	4	0.0
VVD bew.	12	0.0	7	-0.2	14	-0.2	13	0.7	7	0.1	13	0.6	8	0.4	17	0.4
D66 bew.	2	0.5	1	1.0	1	-1.0	1	-1.0	1	1.0			2	-1.0		
Regeringspar.	47	-0.0	36	-0.6	35	-0.4	32	-0.3	41	-0.2	21	0.1	19	-0.3	35	.05
Linkse opp.	71	0.3	42	0.6	53	0.6	39	0.3	25	0.7	5	0.2	16	0.8	38	0.9
Overige par.	16	0.0	24	-0.4	22	-0.6	18	-0.2	41	-0.3	12	-0.7	9	-0.5	25	0.2
Totaal	153	0.1	121	-0.0	137	-0.0	112	0.0	125	0.1	54	-0.2	63	0.1	119	0.4

* Richting varieert van - 1.00 (gaat uitermate slecht met partij X) tot + 1.00 (gaat uitermate goed met partij X)

De vraag is waaruit de verschillen tussen kranten voortkomen. Deze kunnen een gevolg zijn van

- een verschil in politieke actoren die zich in koppen en leads van de dagbladen uitspreken over succes en falen van ‘regeringspartijen’ en ‘linkse oppositie’ en/of
- een verschil in inschatting over succes en falen.

In het eerste geval laat krant A in koppen en leads andere politieke actoren aan het woord over succes en falen van ‘regeringspartijen’ en ‘linkse oppositiepartijen’ dan krant B. In het tweede geval is er geen verschil in politieke actoren die in koppen en leads aan het woord komen, wel een verschil in inschatting van succes en falen van ‘regeringspartijen’ en ‘linkse oppositie’. In beide gevallen is sprake van journalistieke keuzes die uiteindelijk een tamelijk pluriform beeld opleveren van succes en falen van ‘regeringspartijen’ en ‘linkse oppositiepartijen’. Verder onderzoek kan meer duidelijkheid opleveren over welke factor welke rol speelt.

4.4 Politieke actoren en de context van het nieuws: evaluatieve uitspraken nader beschouwd

Om de vergelijking met eerder onderzoek zuiver te houden, hebben we tot nu toe onderscheid gemaakt tussen nieuws over issues, over steun en kritiek en over succes en falen. Binnen de categorie ‘steun en kritiek’ is echter een nader onderscheid te maken, te weten tussen:

- uitspraken waarin een politieke actor steun spreekt voor dan wel kritiek levert op een partij of politicus;
- uitspraken waarin een maatschappelijke actor steun uitsprekt voor dan wel kritiek levert op een partij of politicus;
- uitspraken waarin de krant zelf steun uitsprekt voor dan wel kritiek levert op een partij of politicus.

Het laatstgenoemde type uitspraak wordt ook wel aangeduid als ‘evaluatieve uitspraken’. Voorbeelden van dergelijke uitspraken zijn onder meer: “Balkenende is een keurige vent. Betrouwbaar. Je geeft je portemonnee en je krijgt rente terug” (*Trouw*, 11 november 2006) en “D66 blaast veel te hoog van de toren” (*De Telegraaf*, 28 april 2006).²⁴ Het zijn uitspraken

²⁴ Zie voor verdere toelichting Codeerinstructie, pp. 22-23

waarin journalisten hun eigen opvattingen over beleid en optreden van politieke partijen en politici formuleren.

Van de in totaal 2768 uitspraken over steun en kritiek (zie tabel 20) komt een vijfde deel op naam van de kranten zelf te staan (N=562, 20.3%). Tussen de eerste helft van 2006 (N=260, 18.4%) en de tweede helft van het jaar (N=302, 22.3%) bestaat een klein verschil zowel in absolute als in relatieve termen. Het verschil is zo klein dat we volstaan met een tabel over het hele jaar 2006.

Tabel 31 De context van het politieke nieuws: evaluatieve uitspraken in 2006

Actor	de VK		NRC/H		Telegraaf		Trouw		AD		NRC Next		Spits		Metro		Totaal	
	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*	N	R*
Bewindsl. CDA	15	-0.9	15	-0.4	19	-0.4	13	0.1	11	-0.7	7	-1.0	1	-1.0	12	-1.0	93	-0.6
Bewindsl. VVD	18	-0.9	6	-0.5	15	-0.2	18	-0.7	20	-1.0	3	-0.3	5	-1.0	10	0.2	95	-0.5
Bewindsl. D66**	1	-1.0			1	-1.0	1	-1.0	1	-1.0	1	-1.0			1	1.0	6	-0.7
Regeringspart.	28	-0.3	16	-0.7	12	-0.1	47	-0.4	24	-0.7	3	-1.0	13	-0.2	25	-0.4	173	-0.4
Linkse opp.	18	-0.3	17	-0.4	17	-0.4	21	-0.2	12	-0.4	2	1.0	17	-0.1	25	-0.1	129	-0.2
Overige part.	17	-1.0	10	0.2	9	-0.3	2	0.0	8	-0.6	10	-0.4	3	-0.2	11	-0.4	66	-0.5
Totaal	97	-05	64	-0.4	78	-0.3	102	-0.3	76	-0.7	26	-0.5	39	-0.3	80	-0.5	562	-0.5

* Varieert van - 1.00 (gaat uitermate slecht met partij X) tot + 1.00 (gaat uitermate goed met partij X)

** Heeft alleen betrekking op het eerste en tweede kwartaal van 2006

In de eerste plaats kunnen we vaststellen dat in koppen en leads van het politieke nieuws weinig evaluaties van politieke actoren voorkomen die voor rekening van de krant zelf komen. Op een totaal aantal uitspraken van 14860 is 562 een bijna te verwaarlozen aantal. We kunnen ervan uitgaan dat een deel van deze uitspraken in de koppen en leads van achtergrondartikelen, (hoofd)redactionele en overige commentaren voorkomt. Daarmee rekening houdend, kunnen we vaststellen dat in de koppen en leads van het politieke nieuws de aloude regel 'facts are sacred, comment is free' slechts bij hoge uitzondering wordt geschonden. Tussen de dagbladen onderling zijn de verschillen qua frequentie gering, zowel wat absolute aantallen als wat percentage van het totaal aantal uitspraken per krant betreft. De sterkte van de evaluatieve uitspraken verschilt wel enigszins per krant. Gerekend over alle politieke actoren is in *Algemeen Dagblad* de toon het meest negatief (-0.7), in *De Telegraaf* en *Trouw* het minst negatief (-0.3). Laten we de richting (positief/negatief) buiten beschouwing, dan zijn *Algemeen Dagblad* (0.73) en *NRC Next* (0.69) in koppen en leads het meest, *De Telegraaf* (0.29) en *Spits* (0.28) het minst uitgesproken in hun oordelen over politieke partijen en politici.

Per krant bekeken, leveren de gegevens in tabel 31 het volgende beeld op:

- *de Volkskrant* is uitgesproken kritisch over bewindslieden van de kabinetten Balkenende II en III, ongeacht de politieke partij waartoe zij behoren (N=34, -0.9), licht kritisch over zowel de regeringspartijen (N=28, -0.3) als de linkse oppositie (N=18, -0.3) en maximaal kritisch over 'overige partijen' (N=17, -1.0);
- *NRC Handelsblad* is kritisch over bewindslieden van de kabinetten Balkenende II en III, ongeacht de politieke partij waartoe zij behoren (N=21, -0.4), is zeer kritisch over de regeringspartijen (N=16, -0.7), licht kritisch over de linkse oppositie (N=17, -0.4) en licht positief over 'overige partijen' (N=10, +0.2);

- *De Telegraaf* is kritisch over bewindslieden van de kabinetten Balkenende II en III, ongeacht de politieke partij waartoe zij behoren (N=34, -0.3)²⁵, vrijwel neutraal over de regeringspartijen (N=12, -0.1), en kritisch over de linkse oppositie (N=17, -0.4) en over 'overige partijen' (N=9, -0.3);
- *Trouw* is zeer kritisch over bewindslieden van de VVD (N=18, -0.7), vrijwel neutraal over bewindslieden van het CDA (N=13, + 0.1) en kritisch over de regeringspartijen (N=47, -0.4) en over de linkse oppositie (N=21, -0.2);
- *Algemeen Dagblad* is uitgesproken kritisch over bewindslieden van de kabinetten Balkenende II en III, ongeacht de partij waartoe zij behoren (N=31, -0.9)²⁶, zeer kritisch over de regeringspartijen (N=24, -0.7), en kritisch over de linkse oppositie (N=12, -0.4) en over 'overige partijen' (N=8, -0.6);
- *NRC Next* is kritisch (VVD, N=3, -0.3) tot maximaal kritisch (CDA, N=7 -1.0) over bewindslieden van de kabinetten Balkenende II en III, maximaal kritisch over regeringspartijen (N=3, -1.0) en de linkse oppositie (N=2, -1.0) en kritisch over 'overige partijen' (N=10, -0.4);
- *Spits* is maximaal kritisch over bewindslieden van de kabinetten Balkenende II en III, ongeacht de partij waartoe zij behoren (N=6, -1.0), licht kritisch over de regeringspartijen (N=13, -0.2), vrijwel neutraal over de linkse oppositie (N=17, -0.1) en licht kritisch over 'overige partijen' (N=3, -0.1);
- *Metro* is maximaal kritisch over bewindslieden van de kabinetten Balkenende II en III deel uitmakend van het CDA (N=12, -1.0), licht positief over bewindslieden van de VVD (N=10, +0.2), kritisch over de regeringspartijen (N=25, -0.4), vrijwel neutraal over de linkse oppositie (N=25, -0.1) en kritisch over 'overige partijen' (N=11, -0.4).

Alles bij elkaar levert geen enkele krant hetzelfde beeld op. Van 'kluitjesvoetbal' is hier dus geen sprake.

²⁵ D66 niet meegerekend vanwege het lage aantal (N=1)

²⁶ D66 niet meegerekend vanwege het lage aantal (N=1)

Politieke actoren en de context van het nieuws

5. *Politici en partijen als actor, bron en subject*

Politieke actoren kunnen in onze analyse op drie manieren in het politieke nieuws voorkomen:

- als bron van informatie: standpunt van politieke actor over een issue of een politieke actor wordt geciteerd dan wel geparafraseerd;
- als subject: politieke actor komt in de actieve rol voor in het politieke nieuws, hij/zij kondigt iets aan, laat een onderzoek instellen, neemt maatregelen etc.
- als object: politieke actor komt in de passieve rol voor in het politieke nieuws, er wordt over hem/haar geschreven.

Er zit een zekere hiërarchie in deze drie rollen. Komt een politieke actor als bron van informatie in het politieke nieuws voor en wordt hij/zij dus geciteerd of geparafraseerd, dan staat hij/zij bij wijze van spreken aan het roer. Hij/zij heeft de positie om een situatie te definiëren: dit is het probleem en zo gaan we het oplossen.

Komt een politieke actor als object in het politieke nieuws voor, dan heeft hij/zij die positie niet. De politicus staat niet aan het roer, maar is overgeleverd aan het oordeel van derden over zijn/haar optreden en beleid. Idealiter zou rekening moeten worden gehouden met de richting van het oordeel over een partij of politicus. Lof of kritiek voor een partij of politicus is immers niet onbelangrijk bij het verwerven van gezag. Voor een politicus die voortdurend en van alle kanten onder vuur ligt, is het vrijwel onmogelijk om gezag op te bouwen. Hoewel we het belang van steun en kritiek voor het verwerven van gezag erkennen, zien we er bij het berekenen van de gezagsscore²⁷ voor politieke actoren toch van af de richting van het steun en kritiek nieuws mee te nemen. Of steun voor dan wel kritiek op een partij of politicus bijdraagt dan wel afbreuk doet aan het gezag van die partij of politicus, is immers afhankelijk van de politieke situatie en van de vraag van wie de steun dan wel kritiek afkomstig is. Dat alles maakt het onwenselijk om er zonder meer vanuit te gaan dat lof bijdraagt en kritiek afbreuk doet aan gezag.

Komt een politieke actor ten slotte als subject in het politieke nieuws voor, dan neemt hij/zij een tussenpositie in. Hij/zij heeft afgaande op de berichtgeving het roer niet in handen, maar kan bijvoorbeeld door de woordkeuze wel invloed uitoefenen op het definiëren van de situatie.

Waar het hier om gaat is de verhouding waarin de verschillende politieke actoren in deze drie posities in het politieke nieuws voorkomen. Die verhouding hanteren we als een indicator voor het gezag van een politieke actor. Komt iemand uitsluitend als bron van informatie voor, dan beschouwen we dat als maximaal gezagsvol, komt iemand uitsluitend als object voor dan beschouwen we dat als minimaal gezagsvol. De verschillen tussen de eerste en de tweede helft van 2006 blijken behoorlijk groot te zijn.

²⁷ Gezagsscore = $(N \text{ bron} * 1.0) + (N \text{ subject} * 0.5) / (N \text{ bron} + N \text{ subject} + N \text{ object})$

Tabel 32 De context van het politieke nieuws: actoren als bron van informatie, als subject en als object

Actor	Eerste half jaar 2006				Tweede half jaar 2006			
	Politieke actor komt voor als				Politieke actor komt voor als			
	Bron	Subject	Object	Gezag*	Bron	Subject	Object	Gezag*
Bewindslieden CDA	175	316	153	0.52	102	284	378	0.32
Bewindslieden VVD	233	454	238	0.50	124	340	224	0.43
Bewindslieden D66	55	82	74	0.46				
Kabinet	463	852	465	0.50	226	624	602	0.37
CDA	85	168	152	0.42	33	117	137	0.32
VVD	128	282	463	0.31	151	336	253	0.43
D66	28	110	198	0.25				
Regeringspartijen	241	560	813	0.32	184	453	390	0.40
PvdA	120	322	374	0.34	90	301	238	0.38
GroenLinks	40	101	47	0.48	20	81	52	0.39
SP	12	32	73	0.24	11	89	98	0.28
Linkse oppositie	172	455	494	0.36	121	471	388	0.36
Overige partijen	23	123	81	0.38	72	362	263	0.36
Totaal	899	1990	1853	0.40	603	1910	1643	0.38

* Gezagsscore: $G = (N \text{ bron} * 1.0) + (N \text{ subject} * 0.5) / (N \text{ bron} + N \text{ subject} + N \text{ object})$

In het eerste half jaar is er een duidelijk verschil tussen het kabinet enerzijds en de overige actoren anderzijds. Naar verhouding komt het kabinet vaak als bron van informatie voor in het politieke nieuws. Dit resulteert in een gezagsscore van 0.50, duidelijk hoger dan de score voor 'regeringspartijen', 'linkse oppositie' en 'overige partijen'. In de tweede helft van het jaar is er nauwelijks verschil tussen het kabinet en de andere actoren. Met verkiezingen in zicht zijn voor het kabinet de verhoudingen tussen 'bron, subject en object' nauwelijks anders dan voor de overige actoren: het kabinet komt niet vaker als bron van informatie in het nieuws dan de andere actoren. Opmerkelijk is dat vooral voor de bewindslieden van CDA-huize de verhoudingen verschuiven. Ze komen minder vaak voor als bron van informatie en vaker als object in het politieke nieuws. Dagbladen schrijven met andere woorden vaak over de bewindslieden van CDA-huize, maar laten ze weinig aan het woord. Dat resulteert in een beduidend lagere gezagsscore dan in het eerste halfjaar. Bij de regeringspartijen is dat precies omgekeerd: in de eerste helft van 2006 wordt er naar verhouding veel over de VVD geschreven en worden VVD'ers weinig geciteerd of geparafraseerd, in de tweede helft van 2006 komen VVD'ers naar verhouding vaker als bron van informatie en minder vaak als object in het politieke nieuws voor. De strijd om het lijsttrekkerschap tussen Rutte en Verdonk zal daar niet vreemd aan zijn.

In de eerste helft van 2006 komt behalve de VVD ook de PvdA (N=374) aanzienlijk vaker als object voor in het politieke nieuws dan andere actoren. Er wordt, anders gesteld, in koppen en leads opvallend vaak over deze partijen geschreven. Dat ook over de PvdA verhoudingsgewijs veel geschreven wordt, is vermoedelijk terug te voeren op de peilingen. Die geven een stevige winst voor de PvdA aan. De uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen in maart wijst eveneens op een flinke winst: omgerekend naar landelijke verkiezingen zou de PvdA op dat moment 60 zetels in de Tweede Kamer halen, een winst van achttien zetels. Journalistiek gezien verhoogt dat de nieuwswaarde van de PvdA aanzienlijk. De peilingen impliceren op dat moment immers

dat de PvdA bij de volgende verkiezingen de grootste regeringspartij zal worden. Andere politieke actoren komen veel minder vaak als object in het politieke nieuws voor: de bewindslieden van de VVD (N=238) en D66 (N=198) volgen op ruime afstand, de overige politieke actoren blijven daar weer (fors) bij achter. VVD (N=128) en PvdA (N=120) komen weliswaar vergeleken met de andere actoren ook redelijk vaak als bron van informatie in het nieuws voor, maar dat weegt niet op tegen de frequentie waarmee over hen geschreven wordt: qua gezagsscore houden beide partijen alleen D66 en de SP achter zich.²⁸

Bij 'overige partijen' valt vooral de opmars van de PVV op. In het eerste half jaar komt deze partij sporadisch in de koppen en leads van het politieke nieuws voor (N=22, waarvan één keer als bron, gezagsscore 0.36, rangorde plaats 9). In de tweede helft van het jaar dringt de partij ruim vijf keer zo vaak door tot de koppen en leads (N=119, waarvan 19 als bron van informatie, gezagsscore 0.44, rangorde plaats 3). Alleen SGP (N=36) en Groep Nawijn (N=40) halen een hogere gezagsscore, overigens wel bij een lagere frequentie.

Gerekend over alle actoren zijn de verschillen in gezagsscore tussen dagbladen tamelijk beperkt. *De Telegraaf* scoort het laagst (G=.34), *Spits* het hoogst (G=.46). Met andere woorden: in de koppen en leads van het politieke nieuws in *De Telegraaf* is het aandeel van politieke actoren als bron van informatie het laagst en het aandeel van politieke actoren als object van berichtgeving het hoogst. In de koppen en leads in *Spits* is dat precies omgekeerd.

Kijken we krant en per politieke actor, dan zien we aanzienlijk grotere verschillen (zie tabel 33). Per krant zijn de uitersten als volgt:²⁹

- in *de Volkskrant* is de hoogste gezagsscore voor 'bewindslieden CDA' (N=103, G=0.60), de laagste voor D66 (N=55, G=0.16);
- in *NRC Handelsblad* is de hoogste gezagsscore voor 'bewindslieden CDA' (N=97, G=0.53), de laagste voor GroenLinks (N=30, G=0.32);
- in *De Telegraaf* is de hoogste gezagsscore voor 'bewindslieden D66' (N=24, G=0.50), de laagste voor D66 (N=35, G=0.09);
- in *Trouw* is de hoogste gezagsscore voor 'bewindslieden VVD' (N=113, G=0.53), de laagste voor D66 (N=39, G=0.29);
- in *Algemeen Dagblad* is de hoogste gezagsscore voor 'bewindslieden D66' (N=25, G=0.53) de laagste voor D66 (N=31, G=0.13);
- in *NRC Next* is de hoogste gezagsscore voor 'bewindslieden VVD' (N=30, G=0.45), de laagste voor D66 (N=24, G=0.33);
- in *Spits* is de hoogste gezagsscore voor 'bewindslieden CDA' (N=76, G=0.59), de laagste voor de VVD (N=42, G=0.24);
- in *Metro* is de hoogste gezagsscore voor CDA (N=57, G=0.61) en GroenLinks (N=32, G=0.61), de laagste voor D66 (N=51, G=0.20) en SP (N=30, G=0.20).

Over de uitersten in rangorde bestaat tussen de dagbladen een zekere mate van eenstemmigheid. In zeven van de acht dagbladen staan 'bewindslieden' op de eerste en D66 op de laatste plaats. Alleen in *Metro* zijn het politieke partijen die zowel de hoogste als de laagste

²⁸ Leefbaar Nederland (N=6) en Eén.NL (N=4) komen in de koppen en leads van het politieke nieuws nauwelijks voor.

²⁹ Actoren die 20 keer of minder voorkomen, zijn buiten beschouwing gelaten.

score halen. Dit duidt er op dat dagbladen bewindslieden journalistiek anders behandelen dan de andere politieke actoren: zij worden in zeven van de acht kranten naar verhouding vaker geciteerd of geparafraseerd en komen minder vaak als object voor in de berichtgeving.

Tabel 33 De context van het politieke nieuws: actoren als bron, subject en object in eerste helft van 2006, uitgesplitst naar krant

Actor	Gezagsscore over eerste helft van 2006 uitgesplitst naar krant															
	VK		NRC/H		Telegraaf		Trouw		AD		NRC/N		Spits		Metro	
	n*	g**	n	g	n	g	n	g	n	g	n	g	n	g	n	g
Bew. CDA	103	0.60	97	0.53	78	0.44	89	0.48	87	0.45	13	0.46	76	0.59	101	0.52
Bew. VVD	190	0.52	143	0.47	103	0.42	113	0.51	127	0.47	30	0.45	111	0.54	108	0.56
Bew. D66	29	0.48	42	0.45	24	0.50	34	0.34	25	0.53	14	0.59	17	0.29	28	0.52
Kabinet	322	0.54	282	0.49	205	0.44	236	0.47	239	0.47	57	0.49	204	0.54	237	0.54
CDA	60	0.40	97	0.38	41	0.34	82	0.38	36	0.46	18	0.47	17	0.29	57	0.61
VVD	167	0.39	138	0.29	117	0.29	76	0.32	155	0.29	71	0.37	42	0.24	108	0.24
D66	55	0.16	66	0.33	35	0.09	39	0.29	31	0.13	24	0.33	9	0.28	51	0.20
Regeringsp.	282	0.35	301	0.33	193	0.26	197	0.34	222	0.30	113	0.38	68	0.26	216	0.32
PvdA	153	0.31	140	0.36	126	0.29	152	0.34	76	0.36	10	0.70	43	0.38	115	0.38
GroenLinks	63	0.47	30	0.32	16	0.47	27	0.46	10	0.50	3	0.50	9	0.67	32	0.61
SP	22	0.25	17	0.12	14	0.29	6	0.33	12	0.29			17	0.23	30	0.20
Linkse opp.	238	0.34	187	0.33	156	0.31	185	0.35	98	0.37	13	0.65	69	0.40	177	0.39
Overige par	40	0.45	56	0.30	37	0.28	35	0.49	23	0.20	11	0.55	24	0.56	23	0.50
Totaal	882	0.42	826	0.38	591	0.34	653	0.40	582	0.37	194	0.43	365	0.46	653	0.43

* n = aantal keren dat actor als bron, subject of object voorkomt in het politieke nieuws

** g = gezagsscore

In de tweede helft van 2006 zijn de verschillen tussen actoren per krant minder groot dan in de eerste helft van 2006. Opvallend is verder de verschuiving in de positie van (leden van) het kabinet. Die halen in de tweede helft van 2006 in vier kranten de hoogste score (eerste helft in zeven) en in twee kranten de laagste (eerste helft in nul kranten). De uitersten per krant zijn als volgt:³⁰

- in *de Volkskrant* is de hoogste gezagsscore voor 'bewindslieden VVD' (N=140, G=0.46), de laagste voor het CDA (N=56, G=.21);
- in *NRC Handelsblad* is de hoogste gezagsscore voor 'bewindslieden VVD' (N=119, G=0.50), de laagste voor GroenLinks (N=21, G=0.31);
- in *De Telegraaf* is de hoogste gezagsscore voor de PvdA (N=108, G=0.48) en GroenLinks (N=24, G=0.48), de laagste voor de SP (N=29, G=0.14);
- in *Trouw* is de hoogste gezagsscore voor het CDA (N=34, G=0.56), de laagste voor de PvdA (N=94, G=0.30);
- in *Algemeen Dagblad* is de hoogste gezagsscore voor de PvdA (N=34, G=0.43), de laagste voor 'bewindslieden CDA' (N=99, G=0.32);
- in *NRC Next* is de hoogste gezagsscore voor 'bewindslieden VVD' (N=40, G=0.48), de laagste voor 'bewindslieden CDA' (N=81, G=0.21)
- in *Spits* is de hoogste gezagsscore voor 'bewindslieden VVD' (N=56, G=0.40) en voor de VVD (N=56, G=0.40), de laagste voor de PvdA (N=38, G=0.30) en de SP (N=23, G=0.30);

³⁰ Actoren die 20 keer of minder voorkomen, zijn buiten beschouwing gelaten

- in *Metro* is de hoogste gezagsscore voor de VVD (N=68, G=0.51), de laagste voor de SP (N=38, G=0.26).

Tabel 34 De context van het politieke nieuws: actoren als bron, subject en object in tweede helft van 2006, uitgesplitst naar krant

Actor	Gezagsscore over eerste helft van 2006 uitgesplitst naar krant															
	VK		NRC/H		Telegraaf		Trouw		AD		NRC/N		Spits		Metro	
	<i>n</i> *	<i>g</i> **	<i>n</i>	<i>g</i>	<i>n</i>	<i>g</i>	<i>n</i>	<i>g</i>	<i>n</i>	<i>g</i>	<i>n</i>	<i>g</i>	<i>n</i>	<i>g</i>	<i>n</i>	<i>g</i>
Bew. CDA	126	0.24	111	0.49	60	0.30	89	0.33	99	0.32	81	0.21	73	0.33	115	0.32
Bew. VVD	140	0.46	119	0.50	75	0.31	99	0.46	74	0.41	40	0.48	56	0.40	83	0.35
Kabinet	266	0.36	230	0.50	135	0.31	188	0.39	173	0.36	131	0.30	129	0.36	198	0.33
CDA	56	0.21	47	0.46	41	0.29	34	0.56	17	0.41	7	0.43	7	0.29	39	0.35
VVD	138	0.43	66	0.33	70	0.49	122	0.47	114	0.35	47	0.40	56	0.40	68	0.51
Regeringspar.	194	0.37	113	0.38	111	0.42	156	0.49	131	0.36	54	0.41	63	0.39	107	0.45
PvdA	161	0.32	63	0.46	108	0.48	94	0.30	34	0.43	33	0.45	38	0.30	98	0.39
GroenLinks	21	0.40	21	0.31	24	0.48	17	0.24	7	0.29	26	0.42	14	0.39	24	0.50
SP	44	0.27	10	0.20	29	0.14	28	0.41	15	0.30	14	0.46	23	0.30	38	0.26
Linkse opp.	226	0.32	94	0.40	161	0.42	139	0.32	56	0.38	73	0.45	75	0.32	160	0.38
Overige par.	151	0.39	134	0.41	46	0.36	133	0.27	92	0.41	120	0.36	103	0.46	79	0.27
Totaal	837	0.35	571	0.44	453	0.38	616	0.37	452	0.37	378	0.36	370	0.38	544	0.36

* *n* = aantal keren dat actor als bron, subject of object voorkomt in het politieke nieuws

** *g* = gezagsscore

De positie die een politicus bekleedt heeft duidelijk invloed op de wijze waarop de politicus in het nieuws komt. Bewindslieden komen naar verhouding aanzienlijk vaker als bron van informatie in het nieuws dan parlementariërs. Dat zien we niet alleen voor het politieke nieuws als geheel - in tabel 32 staan de bewindslieden van CDA, VVD en D66 op de plaatsen 1, 2 en 3 - maar ook voor de dagbladen afzonderlijk. De bewindslieden van CDA, VVD en D66 nemen 19 van de 24 keer de plaatsen 1, 2 en 3 in (zie tabel 33). De uitzonderingen zijn te vinden in *Trouw* (bewindslieden D66 op plaats 5), *Algemeen Dagblad* (bewindslieden CDA op plaats 4), *NRC Next* (bewindslieden VVD op plaats 4) en *Metro* (bewindslieden CDA en D66 op plaats 4 en 5). Zodra een kabinet demissionair is geworden en verkiezingen in zicht komen, vervaagt de scherpe scheidslijn tussen bewindslieden en parlementariërs.

Roerig politiek 2006 in de krantenkolommen

Samenvatting Continu Monitor 2006

Roerig politiek 2006 in de kranten

Het jaar 2006 was een roerig politiek jaar. Verkiezingen voor de gemeenteraad en (vervroegde) nationale verkiezingen, een kabinetscrisis, de strijd tussen Rutte en Verdonk om het lijsttrekkerschap van de VVD, het aftreden van de ministers Donner en Dekker en wisselingen in het fractievoorzitterschap bij D66 en VVD hielden de gemoederen bezig. De voor de VVD tegenvallende uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen begin maart luidde het vertrek in van Jozias van Aartsen, tot dat moment fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer. Kort daarop ontbrandde de strijd om het lijsttrekkerschap tussen vooral Mark Rutte en toenmalig minister Rita Verdonk. Haar optreden in het debat over het paspoort van Ayaan Hirsi Ali brak het politieke jaar uiteindelijk in tweeën. Regeringspartij D66 zegde het vertrouwen in de minister op en dat noopte premier Balkenende om de gang naar de Koningin te maken. Hij bood het ontslag van de bewindslieden van D66 aan en stelde de overige portefeuilles ter beschikking. Dat betekende het einde van het kabinet Balkenende II. De opvolger was Balkenende III. Dat kabinet bestond uit bewindslieden van CDA- en VVD-huize en vervroegde de verkiezingen naar november 2006. Die naderende verkiezingen kleurden de tweede helft van 2006.

In dit licht is de prikkelende vraag hoe de landelijke kranten dit turbulente, in tweeën gesplitste politieke jaar eigenlijk in beeld hebben gebracht. De Nederlandse Nieuwsmonitor heeft hiertoe in het kader van de zogenaamde *Continu Monitor*³¹ op basis van een steekproef uit de artikelen in acht landelijke dagbladen³² de inhoud van het politieke nieuws geanalyseerd. Daarvan belicht deze samenvatting de volgende punten:

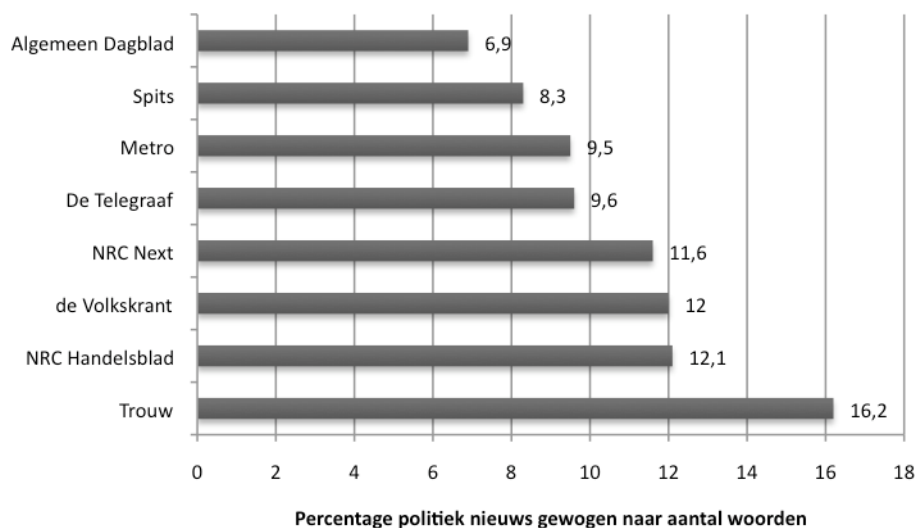
- Hoeveel aandacht schenken kranten aan politiek nieuws?
- Over welke onderwerpen wordt bericht?
- Aan welke politieke actoren besteden dagbladen aandacht (kabinet, regeringspartijen en oppositie)?
- Wat is de context van het politieke nieuws in termen van soort nieuws (issuenieuws, steun en kritiek, succes en falen) en van wijze waarop politieke actoren in het nieuws komen (als bron, als subject en/of als object)?

We delen het jaar op een aantal kenmerken in tweeën. Het eerste deel van het jaar loopt tot en met 30 juni, het tweede vanaf 1 juli 2006. Breekpunt is dus de val van het kabinet Balkenende II op 30 juni 2006.

³¹ Zie voor een omschrijving van dit onderzoek: www.nieuwsmonitor.net/continuum.html

³² Net zoals in de *Continu Monitor* van 2005 *De Telegraaf*, *Algemeen Dagblad*, *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad* en *Trouw*. Voor 2006 hebben we daaraan toegevoegd: *NRC Next* en de twee gratis dagbladen *Metro* en *Spits*.

Figuur 1 Aandeel politiek nieuws per krant over heel 2006 (N=2594 artikelen)

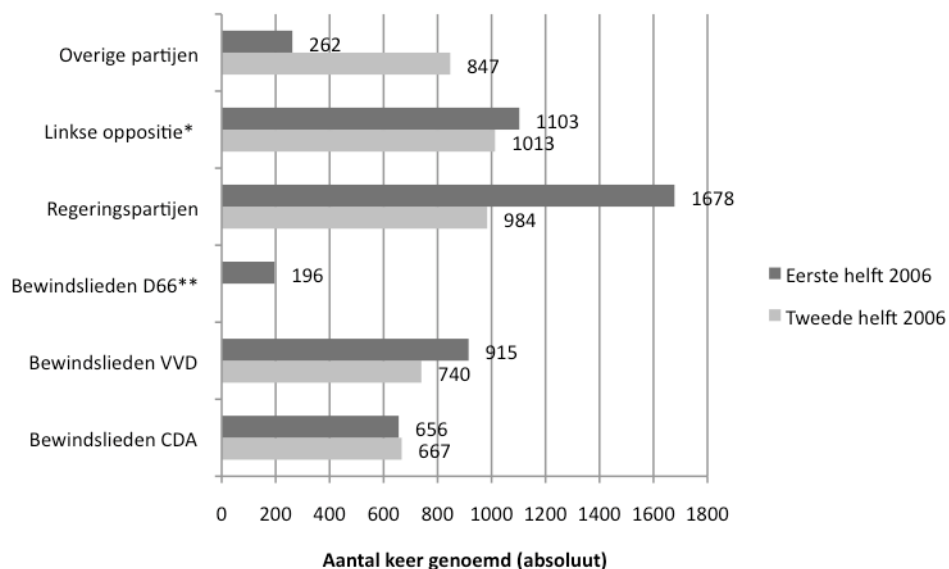
Van de onderzochte dagbladen is het aandeel politiek nieuws in *Trouw* het grootst (16,2%), in *Algemeen Dagblad* het kleinst (6,9%).

Figuur 2 Top vijf van onderwerpen in politiek nieuws per krant

Volkskrant	NRC/H	Telegraaf	Trouw
<ul style="list-style-type: none"> •Functioneren politiek •Campagne •Partijpolitiek •Economie •Justitie 	<ul style="list-style-type: none"> •Campagne •Functioneren politiek •Economie •Buitenland •Partijpolitiek 	<ul style="list-style-type: none"> •Functioneren politiek •Campagne •Justitie •Partijpolitiek •Economie 	<ul style="list-style-type: none"> •Buitenland •Campagne •Functioneren politiek •Partijpolitiek •VROM
AD	NRC/N	Spits	Metro
<ul style="list-style-type: none"> •Campagne •Functioneren politiek •Partijpolitiek •Buitenland •Justitie 	<ul style="list-style-type: none"> •Functioneren politiek •Partijpolitiek •Vreemdelingen •Buitenland •Justitie 	<ul style="list-style-type: none"> •Functioneren politiek •Campagne •VROM •Vreemdelingen •Justitie 	<ul style="list-style-type: none"> •Partijpolitiek •Functioneren politiek •Gezondheid •Campagne •Verkeer en Vervoer

De top vijf van politieke onderwerpen waar de onderzochte kranten over berichten, is voor geen enkele krant gelijk. In alle kranten, behalve in *Trouw*, voeren niet-inhoudelijk onderwerpen als campagne, partijpolitiek of het functioneren van de politiek de top vijf van politiek nieuws in de krant aan.

Figuur 3 Aandacht voor verschillende politieke actoren in de krant als geheel in de eerste en tweede helft van 2006

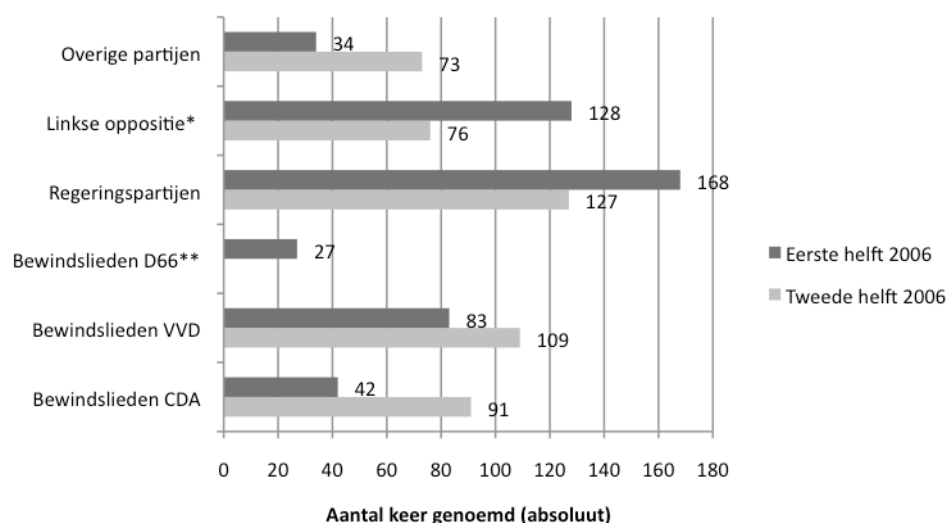

* PvdA, GroenLinks en SP

** Niet in tweede helft nadat D66 uit kabinet was gestapt

De grote voorsprong in aandacht voor regeringspartijen verdampt in de tweede helft van het jaar. Met verkiezingen in zicht en een demissionair kabinet verschuift de verdeling van aandacht voor politieke partijen. De categorie ‘overige partijen’ krijgt aanzienlijk meer aandacht.

Figuur 4 Aandacht voor verschillende politieke actoren op de voorpagina in de eerste en de tweede helft van 2006

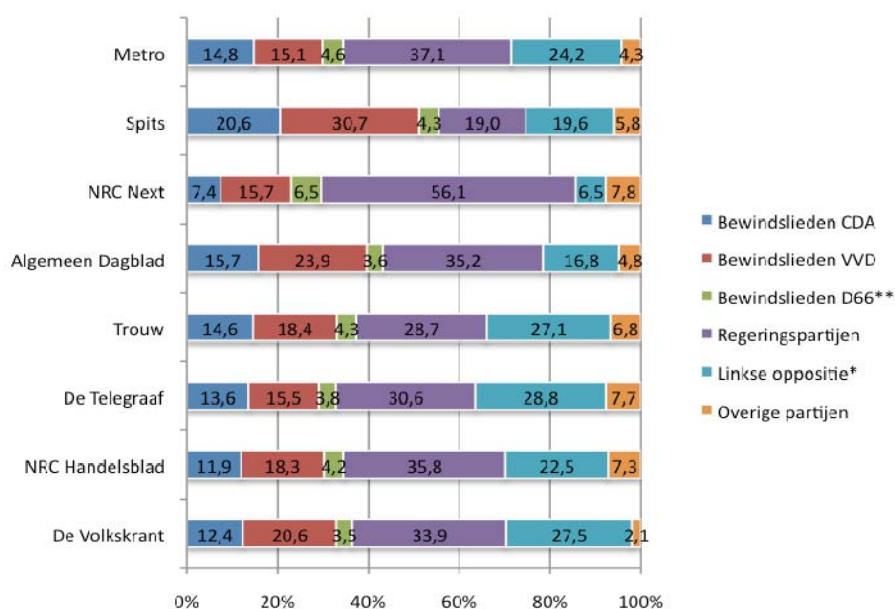
* PvdA, GroenLinks en SP

** Niet in tweede helft nadat D66 uit kabinet was gestapt

VVD-bewindslieden krijgen na de val van het kabinet in de krant als geheel minder aandacht. Op de voorpagina echter krijgen ze meer aandacht. De politieke actor ‘Bewindslieden CDA’ laat in

de krant als geheel slechts een lichte stijging zien, terwijl de aandacht op de voorpagina meer dan verdubbelt.

Figuur 5 Aandacht voor verschillende politieke actoren per krant in de eerste helft van 2006

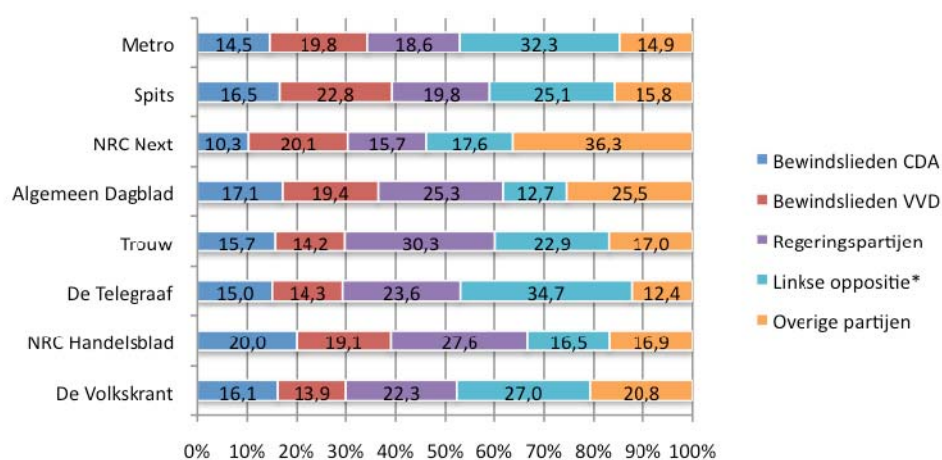

* PvdA, GroenLinks en SP

** Alleen in eerste helft 2006, omdat D66 uit kabinet was gestapt

NRC Next besteedt in de eerste helft van 2006 opvallend veel aandacht aan de regeringspartijen: 56% van alle aandacht voor politieke actoren gaat naar de regeringspartijen, in de andere kranten is dat gemiddeld ruim 31%. CDA-bewindslieden en linkse oppositie krijgen opvallend weinig aandacht.

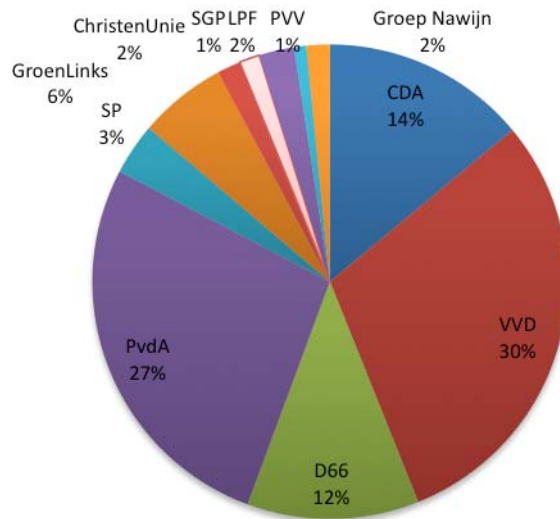
Figuur 6 Aandacht voor verschillende politieke actoren per krant in de tweede helft van 2006

* PvdA, GroenLinks en SP

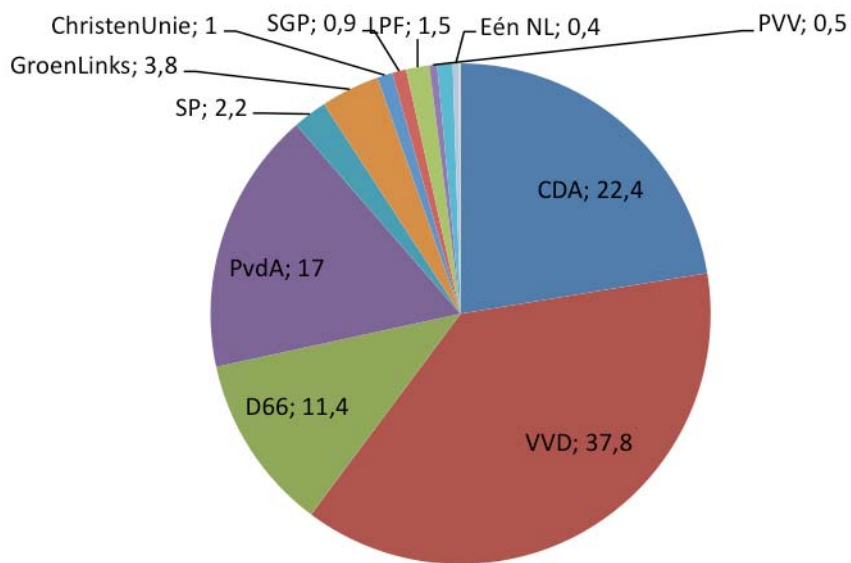
Na de val van het kabinet neemt de aandacht voor de regeringspartijen af. Dit geldt in sterke mate voor *NRC Next*. Was deze krant in de eerste helft van 2006 nog de onbetwiste koploper in aandacht voor regeringspartijen, in de tweede helft van 2006 is de krant op dit punt hekkensluiter. Ook is goed te zien hoe 'overige partijen', waaronder de PVV van Geert Wilders, in de tweede helft van 2006 meer aandacht krijgen.

Figuur 4 Aandacht voor partijen eerste helft 2006 (exclusief bewindspersonen)

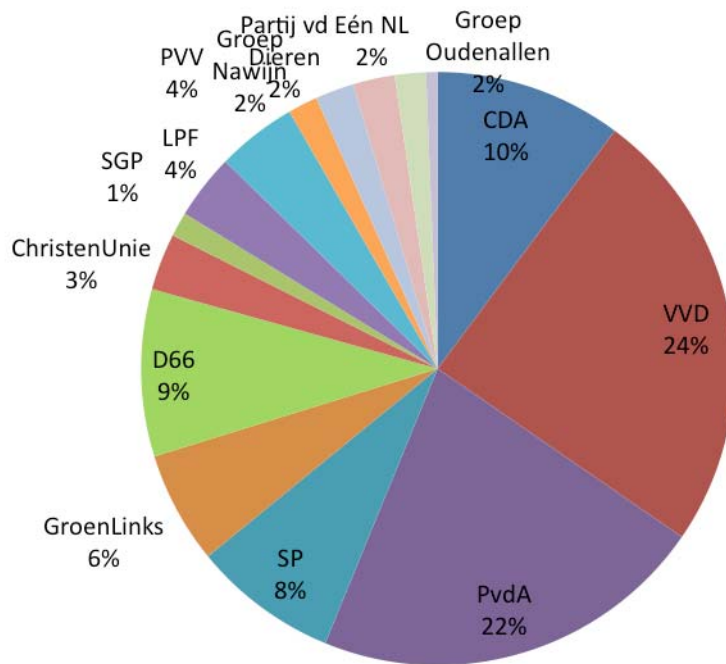
Van de politieke partijen krijgt de VVD in de eerste helft van 2006 de meeste aandacht, op de voet gevolgd door de PvdA. Het CDA krijgt, ondanks het feit dat het een veel grotere partij is, in ongeveer evenveel aandacht als D66.

Figuur 7a Aandacht voor partijen eerste helft 2006 (inclusief bewindspersonen)

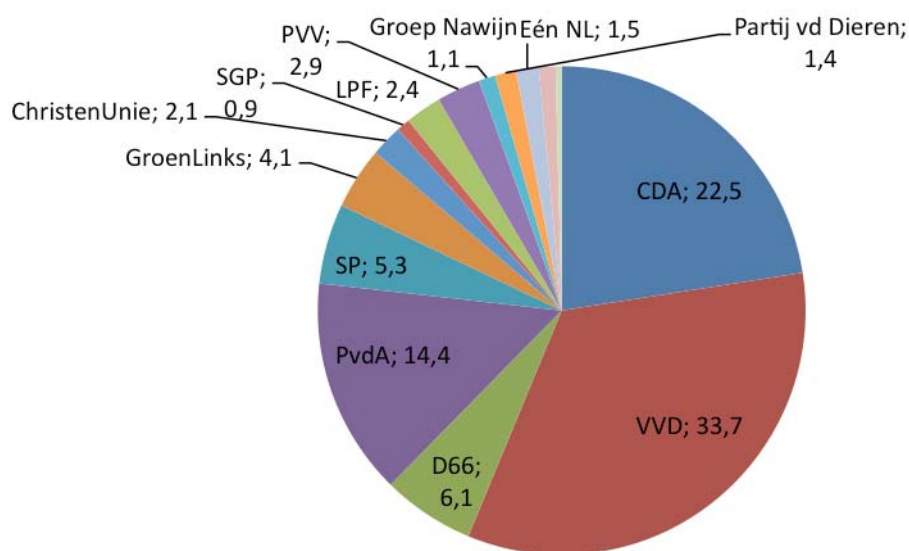
Tellen we de bewindspersonen mee, dan veranderen de verhoudingen in de eerste helft van 2006 enigszins. Het aandeel van de regeringspartijen CDA en VVD in de totale aandacht voor politieke actoren stijgt, het aandeel van D66 blijft ongeveer gelijk, het aandeel van de PvdA en de overige partijen daalt (aanzienlijk).

Figuur 8 Aandacht voor partijen tweede helft 2006 (exclusief bewindspersonen)

In de tweede helft van 2006 neemt de relatieve aandacht voor de regeringspartijen af vergeleken met de eerste helft van 2006. VVD, CDA en PvdA leveren in. Met nieuwe verkiezingen in het vooruitzicht neemt de aandacht voor de kleine partijen toe.

Figuur 8a Aandacht voor partijen tweede helft 2006 (inclusief bewindspersonen)

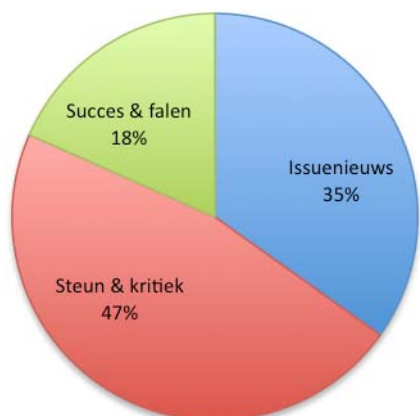

Laten we de bewindslieden buiten beschouwing, dan krijgt de VVD zowel in de eerste als in de tweede helft van 2006 de meeste aandacht, gevolgd door de grootste oppositiepartij, de PvdA.

Tellen we de bewindslieden mee bij de partij waartoe ze behoren, dan verschuiven de verhoudingen nogal. In de eerste helft van het jaar gaat de VVD aan kop (38%), gevolgd door het CDA (22%), de PvdA (17%), D66 (11%), GroenLinks (4%) en de SP (2%). In de tweede helft van het jaar krijgt de VVD opnieuw de meeste aandacht (34%), gevolgd door het CDA (23%), de PvdA (14%), D66 (6%), de SP (5%) en Groen Links (4%).

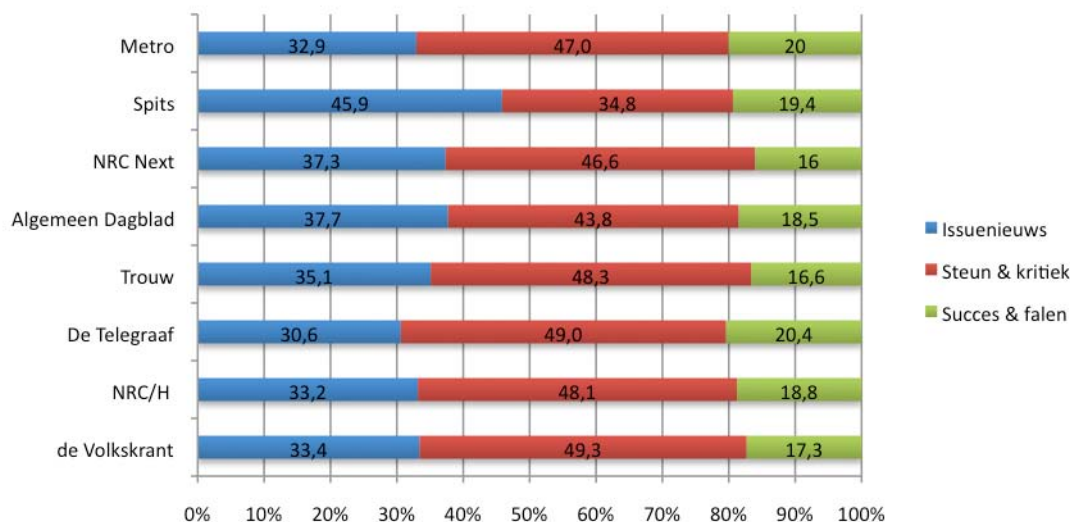
Met of zonder bewindslieden: de VVD krijgt duidelijk de meeste aandacht. In de eerste helft van 2006 is dat te verklaren uit het aftreden van fractievoorzitter Jozias van Aartsen en de strijd tussen Rutte en Verdonk. In de tweede helft van 2006 is de strijd om het lijsttrekkerschap weliswaar beslist in het voordeel van Mark Rutte, maar de strijd om de macht binnen de VVD gaat onverminderd door. In de aanloop naar de verkiezingen botsen Verdonk en Rutte met enige regelmaat. Kort na de verkiezingen belegt Verdonk in een Haags café een persconferentie die rechtstreeks via televisie wordt uitgezonden. Verwijzend naar het grote aantal voorkeursstemmen dat ze heeft gekregen, betoogt ze dat een unieke situatie is ontstaan. Media vatten haar persconferentie op als een regelrechte coup om alsnog politiek leider van de VVD te worden.

Figuur 9 De context van het politieke nieuws (N=5919 zinnen)

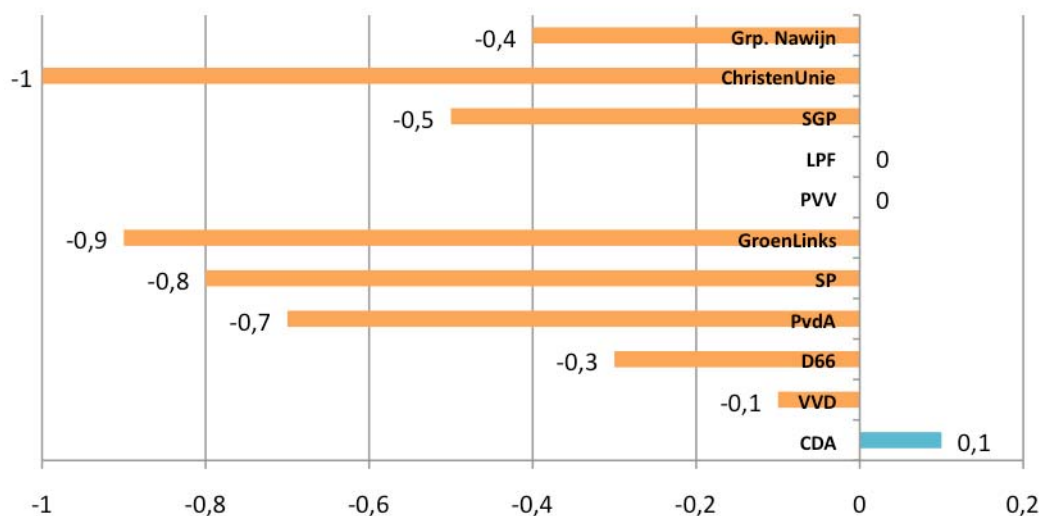
Van al het politieke nieuws is bijna de helft nieuws over steun en kritiek. Onder meer de strijd om het lijsttrekkerschap van de VVD en de commotie rondom het paspoort van Ayaan Hirsi Ali dragen bij aan deze score. Beleidsinhoudelijk nieuws - of issuenieuws - komt minder vaak voor. In bijna een vijfde van alle zinnen staat succes en falen centraal.

Figuur 10 Soorten nieuws per krant (N=5919 zinnen)

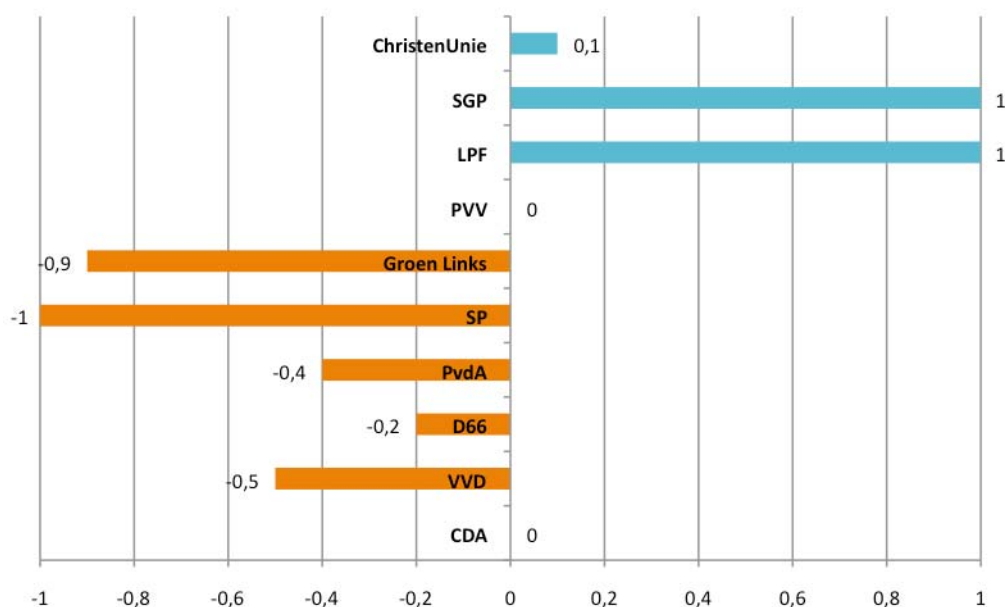
De onderzochte kranten besteden ongeveer evenveel aandacht aan de verschillende soorten nieuws: issuenieuws, 'steun en kritiek' en 'succes en falen'. *Spits* besteedt vergeleken met de andere kranten relatief veel aandacht aan beleidsinhoudelijke onderwerpen en weinig aan steun en kritiek.

Figuur 11 Steun of kritiek richting kabinet per partij eerste helft 2006 (N=485 zinnen)

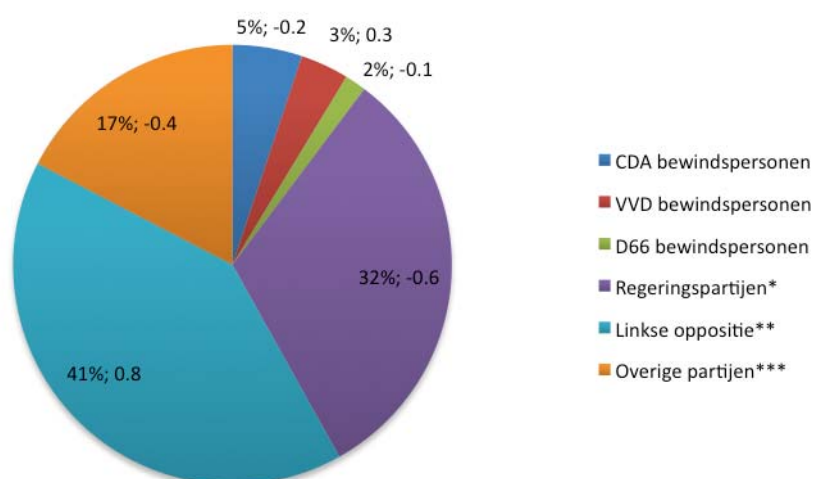
In het eerste half jaar van 2006 zijn de politieke partijen in de berichtgeving bijna allemaal kritisch over het kabinet. Alleen regeringspartij CDA is licht positief over het kabinet.

Figuur 12 Steun of kritiek richting kabinet per partij tweede helft 2006 (N=473 zinnen)

Na de val van het kabinet wordt de kritiek van de VVD scherper, die van de PvdA juist minder scherp. Voor de andere politieke actoren zijn de aantallen zo laag, dat aan verschillen met de eerste helft van 2006 geen betekenis toe te kennen valt.

Figuur 5 Succes en falen per politieke actor in de eerste helft van 2006 (N=506 zinnen)

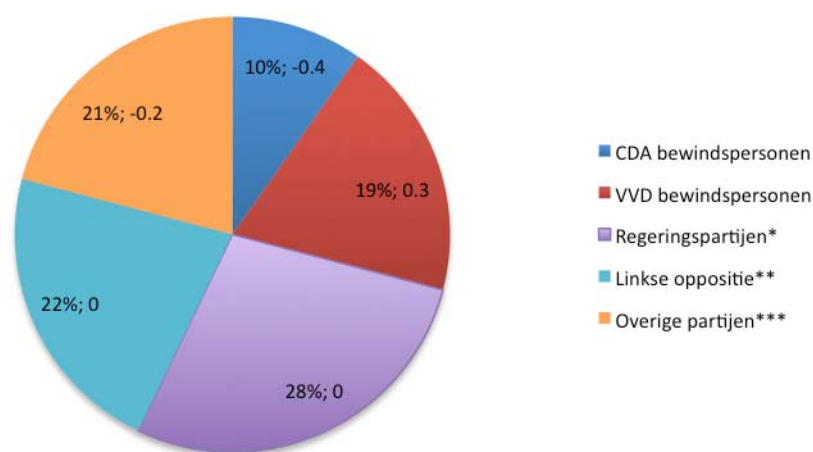
* CDA, VVD en D66

** PvdA, SP en Groen Links

*** LPF, Christen Unie, SGP, Groep Wilders, Groep Nawijn, Groep Lazrak

De koppen en de leads van de artikelen in de categorie 'politiek nieuws' impliceren dat de linkse oppositie in de eerste helft van 2006 veel succes boekt, terwijl de regeringspartijen falen. Ook CDA- en D66-bewindslieden falen per saldo, terwijl VVD-bewindslieden in de berichtgeving juist een klein succesje boeken.

Figuur 6 Succes en falen per politieke actor in de tweede helft van 2006 (N=378 zinnen)

* CDA, VVD

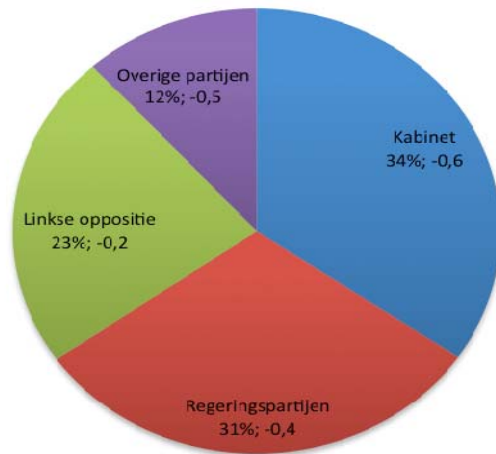
** PvdA, SP en Groen Links

*** LPF, Christen Unie, SGP, Groep Wilders, Groep Nawijn, Groep Lazrak, D66

Met verkiezingen in het vooruitzicht wordt in het politieke nieuws relatief iets vaker geschreven over 'succes en falen' van 'overige actoren'. Opvallender is de - vergeleken met de eerste helft van 2006 - gematigde toon. Was ten opzichte van de regeringspartijen in de eerste helft van

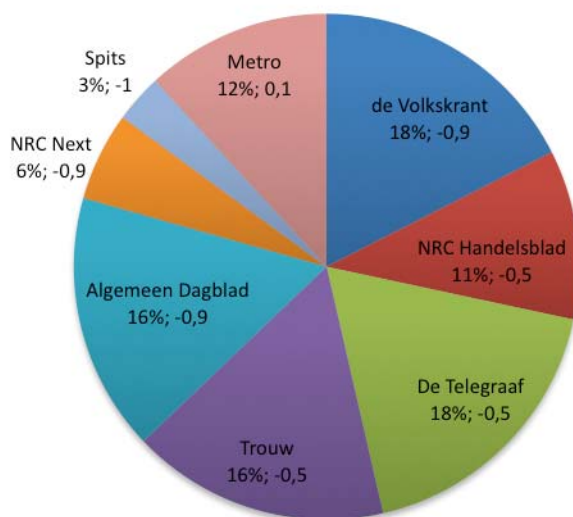
2006 duidelijk sprake van 'falen'(-0.6) en boekte de linkse oppositie bijna uitsluitend 'succes' (+0.8), in de tweede helft van 2006 is voor beide actoren van 'falen' noch van 'succes' (0.0).

Figuur 7 Evaluatieve uitspraken over verschillende categorieën politieke actoren (N=562 zinnen)

Evaluatieve uitspraken van journalisten over politieke actoren, zijn voor alle politieke actoren per saldo negatief. De regeringspartijen en het kabinet worden vaak bekritiseerd. Omdat het aantal zinnen waarin evaluatieve uitspraken worden gedaan in verhouding vrij klein is, kan worden gesteld dat de kranten de aloude regel om feiten en meningen te scheiden, respecteren.

Figuur 8 Evaluaties kabinet uitgesplitst naar krant (N=194 zinnen)

Algemeen Dagblad, *de Volkskrant* en *NRC Next* zijn per saldo het meest negatief over het kabinet. Alleen de gratis krant *Metro* is per saldo positief over het kabinet, hoewel minimaal.

Tabel 1 Wijze waarop kabinet en regeringspartijen in nieuws komen in eerste helft 2006

Actor	Eerste half jaar 2006			
	Politieke actor komt voor als			
	Bron	Subject	Object	Gezag*
Bewindslieden CDA	175	316	153	0.52
Bewindslieden VVD	233	454	238	0.50
Bewindslieden D66	55	82	74	0.46
Kabinet	463	852	465	0.50
CDA	85	168	152	0.42
VVD	128	282	463	0.31
D66	28	110	198	0.25
Regeringspartijen	241	560	813	0.32

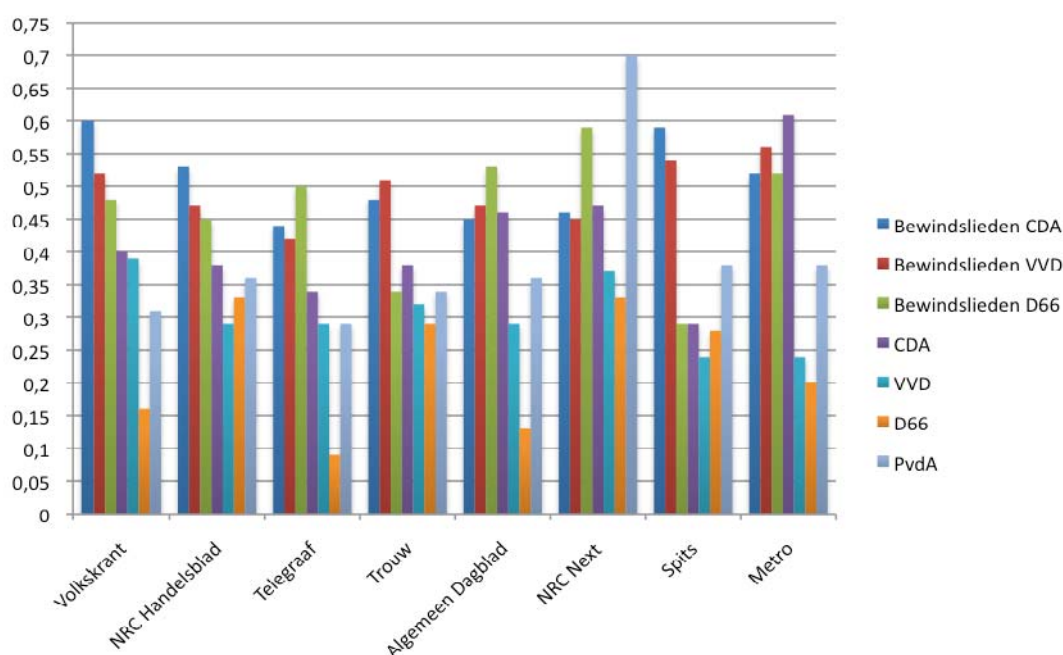
CDA-bewindslieden hebben in het eerste half jaar van 2006 de hoogste gezagsscore van alle politieke actoren. CDA'ers komen in deze periode vaker als directe bron dan als lijdend voorwerp in de onderzochte dagbladen voor.

Tabel 2 Wijze waarop kabinet en regeringspartijen in nieuws komen in tweede helft 2006

Actor	Tweede half jaar 2006			
	Politieke actor komt voor als			
	Bron	Subject	Object	Gezag*
Bewindslieden CDA	102	284	378	0.32
Bewindslieden VVD	124	340	224	0.43
Kabinet	226	624	602	0.37
CDA	33	117	137	0.32
VVD	151	336	253	0.43
Regeringspartijen	184	453	390	0.40

In de tweede helft van 2006 scoren de bewindslieden van CDA en VVD aanzienlijk lager op de gezagsscore dan in de eerste helft van dat jaar. CDA'ers en VVD'ers worden (veel) minder vaak als directe bron opgevoerd. De regeringspartijen hebben na de val van Balkenende II wel een hogere gezagsscore.

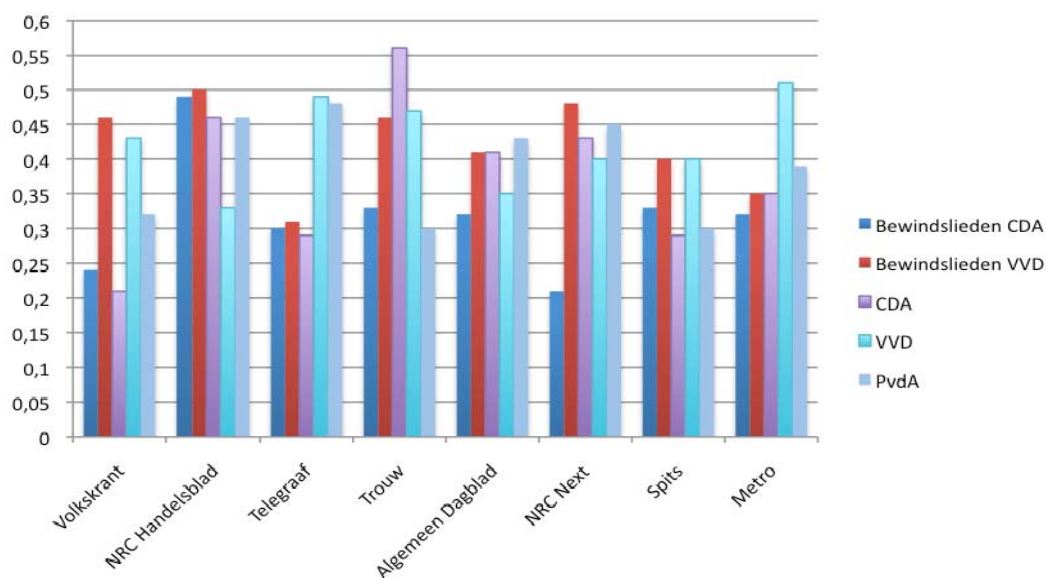
Figuur 16 Gezagsscore voor kabinet en belangrijkste Kamerfracties eerste helft 2006*

* Gezagsscore: $G = (N \text{ bron} * 1.0) + (N \text{ subject} * 0.5) / (N \text{ bron} + N \text{ subject} + N \text{ object})$

In de eerste helft van 2006 krijgt de PvdA in NRC Next de hoogste gezagsscore, D66 krijgt in deze periode in De Telegraaf de laagste gezagsscore.

Figuur 17 Gezagsscore voor kabinet en belangrijkste Kamerfracties tweede helft 2006*

* Gezagsscore: $G = (N \text{ bron} * 1.0) + (N \text{ subject} * 0.5) / (N \text{ bron} + N \text{ subject} + N \text{ object})$

In de tweede helft van 2006 springt vooral de gezagsscore voor het CDA in *Trouw* in het oog. Deze krant voert het CDA vaker als bron op en schrijft minder vaak in de lijdende vorm over het CDA.

Bijlage 1 Steekproef

Voor het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van een steekproef van dagbladen over het jaar 2005. Voor ieder kwartaal hebben we een samengestelde week getrokken. Dit houdt in dat we van ieder kwartaal een maandag, een dinsdag, een woensdag etc. selecteren.

In de praktijk houdt dit in dat de computer een willekeurige datum kiest in een kwartaal en we vervolgens de editie selecteren die 8 dagen (of 9 wanneer het om de stap van zaterdag naar maandag gaat) daarna is uitgebracht. Een kwartaal loopt rond, hetgeen inhoudt dat wanneer we aan het einde van een kwartaal zijn aangekomen, we niet doorrekenen met de volgende maand, maar met de eerste maand van het kwartaal.

Deze steekproef heeft geleid tot de volgende dagen van onderzoek:

Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Donderdag 26 jan 2006	Woensdag 12 apr 2006	Donderdag 27 juli 2006	Zaterdag 11 nov 2006
Vrijdag 3 feb 2006	Donderdag 20 apr 2006	Vrijdag 4 aug 2006	Maandag 20 nov 2006
Zaterdag 11 feb 2006	Vrijdag 28 apr 2006	Zaterdag 12 aug 2006	Dinsdag 28 nov 2006
Maandag 20 feb 2006	Zaterdag 6 mei 2006	Maandag 21 aug 2006	Woensdag 6 dec 2006
Dinsdag 28 feb 2006	Maandag 15 mei 2006	Dinsdag 29 aug 2006	Donderdag 14 dec 2006
Woensdag 8 mrt 2006	Dinsdag 23 mei 2006	Woensdag 6 sept 2006	Vrijdag 22 dec 2006